

ЗМІСТ

Вступ	4
Розвиток творчих здібностей школярів у процесі написання творів різних жанрів і форм	6
Креолізований текст на уроках літератури як чинник активізації читацької діяльності учнів	24
Робота з ілюстраціями на уроках літератури	61
Використання «хмари тегів» на заняттях із літератури	88
Читацький щоденник учня	99
Список використаної літератури	121

ВСТУП

*Хто думає про науку, той любить її,
а хто її любить, той ніколи не перестане вчитися.*

Г. С. Сковорода

Пріоритетним завданням навчально-виховного процесу в сучасній школі є всебічний розвиток школярів, зокрема творчих здібностей особистості.

«Правильно кажуть, що, якщо людина талановита, то талант у неї багатогранний. Однак вона повинна ще зуміти розвинути в собі всі ці дарування, відшліфувати свої здібності і правильно скористатися ними з користю для себе і для людей, але вдається це далеко не всім і вже у всякому разі не відразу», – говорив Алі Апшерон. Для того, щоб дитина змогла реалізувати себе, свої вміння та можливості, потрібен справжній учитель, який зможе управляти процесами творчого пошуку, ідучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості школяра, розвивати його уяву, асоціативне мислення, здатність розуміти закономірності, прагнення постійно вдосконалюватися, розв'язувати дедалі складніші творчі завдання.

Розвивати творчі здібності можна по-різному. Окремі учні (обдаровані) переважно самостійно тренують свої задатки, щоб розвинути їх у здібності, і удосконалюють свої здібності, щоб вони стали творчими. Але для розвитку творчих здібностей більшості школярів важливою є саме роль учителя.

Дослідник Н. Янчук, говорячи про роль учителя в розвитку творчих здібностей учнів, зазначає, що творчість як складне соціально-психологічне явище виявляється на особистісному рівні, але це явище треба формулювати, стимулювати. Адже людина має великі творчі можливості, хоча вона й не завжди вірить у власні сили, тому їй потрібно заохочувати до творчої діяльності.

Для успішного керівництва розвитком творчих здібностей учнів учителю необхідно знати індивідуально-психологічні особливості дітей, постійно розвивати їхню пам'ять, асоціативне мислення, уяву, фантазію, а також збуджувати та підтримувати інтерес до виконання певного виду роботи.

Сьогодні навіть найталановитіший учитель не може бути для учня єдиним джерелом інформації. Тому настала необхідність перейти від «передання знань» до «навчання вчитися», тобто поєднати на уроках літератури інноваційні підходи з традиційними.

У сучасній школі ще спостерігається тенденція звичайної «передачі знань» частиною вчителів своїм учням; самі вчителі часто не замислюються над розвивальними й виховними завданнями навчально-виховного процесу. Тому, на нашу думку, необхідно переглянути сучасні вимоги до фахової підготовки майбутніх учителів-словесників, які, крім засвоєння основних теоретичних відомостей з літератури, повинні розуміти роль учителя в процесі розвитку творчої особистості. Учитель повинен сам творчо працювати і бути взірцем для

учнів, адже, на думку В. Сухомлинського, «творчість не приходить до дітей з натхнення. Творчості треба вчити. Дитина лише тоді складає твір, коли почує опис природи від учителя».

Відомо, що лише особистість може виховати особистість і тільки талант може виростити новий талант. Саме вчитель створює атмосферу, що може надихати учня або руйнувати його впевненість у собі, заохочувати чи пригнічувати інтереси.

Справжній учитель – творець, що гармонійно поєднує ремесло і творчість: нестандартність роботи, артистизм, поетичність мови, талант у спілкуванні з дітьми. Тому урок літератури повинен викликати колективне художнє переживання і обмін естетичними емоціями, давати імпульс внутрішній роботі думки учнів, підготувати до діалогу з письменником.

Пріоритетним напрямком на сучасному етапі розвитку освіти є формування в майбутніх учителів української та зарубіжної літератур теоретичної, практичної, мотиваційної, науково-дослідницької готовності до інтелектуально-творчої професійної та самоосвітньої діяльності. Завдання пропонованого посібника – надати допомогу майбутнім учителям-філологам у набутті професійних літературно-методичних знань, умінь і навичок; розвинути їхні творчі здібності для успішного виконання навчально-виховних завдань, які ставить перед ними сучасна шкільна система освіти; допомогти оволодівати новими освітніми технологіями, виробляти персональні технології у викладанні літератури як мистецтва слова.

Кожна тема посібника містить теоретичний матеріал, що стане в нагоді при підготовці студентів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) до практичних занять із методики навчання української та зарубіжної літератур. Це теми, що не містяться в підручниках з методики викладання літератур. Проте досить важливі для професійної підготовки майбутнього вчителя-словесника. До кожної теми наведено конкретні приклади – зразки різних творчих робіт авторів посібника та студентів-філологів ДДПУ, а також питання й завдання для самоконтролю та самостійної роботи, тестові завдання для перевірки набутих знань та умінь.

Необхідність появи такого навчально-методичного посібника зумовлена зростаючими вимогами до рівня загальнокультурної та спеціальної підготовки випускників вишів; цілями підготовки майбутніх фахівців до професійного, компетентного входження на ринок праці з міцно сформованими потребами у постійній професійній самоосвіті й саморозвитку.

У Святому письмі сказано: «Блаженна людина, що насичується від плодів своєї праці і шукає в ній утіху». Це є істина. Автори посібника сподіваються, що посібник буде корисний усім, хто зацікавлений у вдосконаленні методики навчання української та зарубіжної літератур, хто прагне інновацій, хто шукає нові підходи до використання традиційних видів робіт.

Навчайтесь і навчайте інших!

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАПИСАННЯ ТВОРІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ І ФОРМ

Питання розвитку творчих здібностей учнів є досить актуальним на сучасному етапі становлення гуманітарної освіти. Сьогодні школа повинна підготувати людину мислячу, чуттєву, яка не лише має знання, але і вміє творчо використовувати їх у житті. Тому актуальною постає проблема пошуку нових, нестандартних форм, способів і прийомів навчання, спрямованих на розвиток творчих здібностей учнів. У сучасній освіті гостро стоїть проблема творчого розвитку

особистості. Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства взагалі й кожної людини зокрема. Усе це разом пов'язане із рівнем загальної освіти, увагою до розвитку творчих можливостей особистості, створення умов для її творчої пошукової, дослідницької реалізації. У нинішньому стрімко мінливому світі молодь повинна мати вміння надавати відповідний контекст новим ідеям і знанням, оцінювати сучасні знахідки та відкидати знецінену інформацію. У сучасних умовах гуманізації й демократизації навчального процесу як ніколи актуальні дидактичні заповіді В. Сухомлинського. У книзі «Сто порад учителю» він писав: «Немає абстрактного учня. Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб розкривати сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці...». Вважаємо, що завдання вчителя – допомогти учневі знайти себе в житті; пробудити чи розвинути в дитині те творче зернятко, яке є в кожному, бо закладене там природою. Творчість дозволяє людині реалізовувати свій фізичний та духовний потенціал, швидко та адекватно адаптуватися в навколишньому середовищі та змінювати його разом з перетворенням власної особистості.

Наукові дослідження свідчать, що ця проблема є складною й багатоаспектною. Проблема творчості з давніх-давен цікавила таких філософів, як Платон, Арістотель, Августин, Гегель, Песталоцці та ін. Визначенню фундаментальних механізмів функціонування творчих здібностей та мислення, їх рівня й процесів розвитку присвячені наукові дослідження А. Брушлинського, С. Рубінштейна, О. Тихомирова та ін. Питанню розвитку творчої особистості присвятили свої праці такі вчені, як А. Лук (психологія творчості, мислення і творчість), Я. Пономарьов (знання, розумовий розвиток, психологія творчості і педагогіка, мислення і творчість), А. Матюшкін (проблемні ситуації в мисленні та навчанні), П. Енгельмейер (теорія творчості, творча особистість та творче середовище), В. Моляко (психологія творчості). Предметом наукових досліджень О. Аматыєва, Е. Белкіної, А. Богуш,

Н. Ветлугіної, Н. Гавриш, О. Дронової, Т. Комарової, Т. Козакової, О. Ушакової та інших авторів стала проблема розвитку мовленнєвих творчих здібностей.

Уроки літератури, мабуть, як ніякі інші, відкривають можливості для розвитку креативних здібностей.

Творчість – це сукупність різних здібностей людини. Творче мислення – це своєрідний експеримент індивідуального характеру з використанням традиційного логічного мислення та фантазії. При творчій роботі відбувається кілька складних розумових процесів, але людина цього не усвідомлює. Зазвичай, людина не замислюється над тим, якими здібностями вона володіє. Тому змалку необхідно спонукати дитину до участі в різних заходах, що сприятимуть розвитку її творчих здібностей.

Для успішного керівництва розвитком творчих здібностей учнів необхідно знати індивідуально-психологічні особливості дітей, постійно розвивати їх пам'ять, уяву, фантазію, а також збуджувати та підтримувати інтерес до виконання певного виду роботи. Науковість, систематичність, свідомість, наочність навчання, зв'язок теорії з практикою, прагнення до міцності знань і навичок – усі ці дидактичні принципи дадуть можливість проводити роботу над розвитком творчих умінь і навичок на високому науково-методичному рівні.

У різних типах і видах письмових робіт є більш-менш виражений елемент творчості, бо в них так чи так виявляється особистість, обдарування, смаки, уподобання, рівень підготовки. Але творчою роботою треба вважати таку, яка є наслідком цілком самостійної діяльності в процесі осмислення певної теми, питання.

До творчості учнів необхідно готувати, по-перше, постійно і всесторонньо розвиваючи їх відтворюючу уяву, по-друге, планомірно формувати літературно-творчі вміння, зокрема, вміння створювати нові образи й сюжети на основі навчального літературного матеріалу.

Велике значення має і відношення вчителя до творчих спроб учнів. Дуже важливо, щоб юні автори відчули інтерес до їх творів, як усних, так і письмових, з боку розумного, доброзичливого, зацікавленого помічника-учителя.

Кожна особистість має потенціал здібностей, а завдання сучасного вчителя розвивати ці здібності та управляти процесом їх розвитку. Бо як говорив Монтень: «Прихований талант рівнозначний бездарності».

І. Мартенс дає чотири «необхідні» рекомендації вчителям, що допоможуть правильно побудувати роботу з розвитку творчих здібностей учнів:

1) Виражати подив і захоплення всім, що роблять і говорять діти під час виконання творчих завдань.

2) Уживати такі слова, як «молодець», «прекрасно», «добре», «відмінно», «блискуче».

3) Не дозволяти собі критикувати особистість учня в присутності інших.

4) Оцінюючи результати діяльності учнів, знаходити позитивне, саме на позитивне звертати увагу.

У чому ж проявляються творчі здібності учнів на уроках літератури?

- ✓ У вмінні легко побудувати розповідь.
- ✓ У здатності передати в розповіді деталі, важливі для розуміння події, про яку йдеться.
- ✓ Любов до фантазій, імпровізацій, додавання в події чогось нового, незвичного.
- ✓ Зображення персонажів своїх фантазій живими й цікавими.
- ✓ Нестандартний підхід до рішення проблеми, до розкриття теми творчої роботи.
- ✓ Складання віршів, оповідань, ілюстрацій до творів тощо.

На уроках літератури важливо, щоб учитель не просто давав конкретні знання, але й навчав спостерігати, досліджувати, узагальнювати, розвивати креативне мислення. Школярі мають вступати у творчий діалог з культурними текстами, формувати особистісну позицію.

«Глина, з якої ти зліплений, висохла і затверділа, і вже ніщо і ніхто на світі не зуміє пробудити в тобі заснулого музиканта, або поета, або астронома, який, можливо, жив у тобі колись», – ці пронизані болем слова Антуана де Сент-Екзюпері начебто звернені до кожного вчителя. Усе, що потрібно для того щоб учні змогли проявити свої обдарування, – це вміле керівництво з боку дорослих. Учні дивляться на нас з цікавістю. Вони чекають не тільки знань, а й розуміння, підтримки. Тому, саме вчитель повинен вдосконалюватися, опановувати нові методики та технології, щоб вчити і вчитися самому, бути не лише гарною людиною, а справжнім громадянином своєї держави, індивідуальністю, тим на кого хотілося б бути схожим.

Розглянемо деякі малі жанри й форми творчих робіт, що на сьогодні досить легко використати на уроках літератури.

Лімерик

Лімерик – жанр гумористичної поезії, що походить з Ірландії та Великої Британії. Це жартівливі епіграми на будь-яку тему, для яких характерні комічні чи гротескні елементи, параномазії, каламбури, гра слів. Лімерик пишеться в жанрі нонсенсу (небилиці, абракадабри). Є одним із засобів розвитку дитячої творчості.

Лімерик – це п'ятирядковий вірш, що має риму за схемою **aabba**, з тристопним анапестом у першому, другому і п'ятому версах та двостопним – у третьому й четвертому. П'ятий рядок є висновком, може не римуватися. Проте система римування може бути порушена, як і кількість стоп у віршованому рядку, так як головним у лімерика є розкута інтонаційно-синтаксична структура.

Алгоритм лімерика:

1 рядок: Жив-був... (об'єкт)

2 рядок: Порівняння або вказівка на властивості об'єкта (який?)

3 рядок: Дія або взаємодія з іншими об'єктами (що робить?)

4 рядок:

5 рядок: Висновок (твердження чи мораль)

Римовані тексти цього жанру почали складати в Ірландії у місті Лімерик. Неперевершеним майстром жанру є англійський поет і художник ірландського походження Едвард Лір (1812-1888 рр.), який у збірці «Нісенітниця нісенітниць» (1846) широко використовував жанр лімерика в дещо зміненому вигляді; він об'єднав третій і четвертий верси в один із внутрішньою римою:

Грав дудар на дуду без угаву...
Зирк – аж змій йому лізе в халяву!
Та він грав-вигравав,
Поки драла змій дав
Від музики, що грав без угаву.

Переклад О. Мокровольського

До жанру лімерика зверталися такі поети, як Альфред Теннісон, Алджернон Чарльз Суїнберн, Редьярд Кіплінг, Роберт Льюїс Стівенсон, Льюїс Керрол, Венді Коуп, Марк Твен, Юліан Тувім, С. Баранчик, Анатолій Качан, Юрко Позаяк та ін.

Роальд Дал у дитячій повісті «Матильда» про геніальну дівчинку також вдається до жанру лімерика. Героїня повісті Матильда у перший же день навчання в школі експромтом складає свій лімерик про вчительку.

Ми всі задаємо щоденні
питання про вчительку Дженні:
«Чому це у неї
лице мов у феї,
казкове?» Дива незбагненні!

Приклади:

***

Жила у лісі білочка,
Стрибала скрізь по гілочках
Смачні горішки восени збирала
І пташечок узимку годувала
Ось такою турботливою була білочка.

***

Сяє у небі сонечко,
Заглядає у моє віконечко,
Заспівав соловейко пісенечку,
Посадила у дворі я квіточку.
Ось такий ранок чудовий.

***

Комарі, що з Білого озера,
У селі захопили бульдозера.
А потім всю ніч
Механік Лукич
Запчастини збирав коло озера.
***

Тарган у місті Мадрид
Завзято, як жук-короїд,
Танцював на банані
Гопака ігуані,
Та був з'їдений нею в обід.

Сенкан

Сенкан – (від франц. «п'ять») – вірш з п'яти рядків, кожна з яких має чіткий зміст і певну форму. З методичної позиції сенкан є швидким, ефективним для аналізу, синтезу та узагальнення понять та інформації.

Алгоритм складання:

- 1 рядок** – іменник, що задає тему вірша;
- 2 рядок** – опис теми: два прикметники, що характеризують певне поняття;
- 3 рядок** – три дієслова, що позначають дію в межах заданої теми;
- 4 рядок** – смислова фраза: коротка пропозиція, що розкриває суть теми або ставлення до неї;
- 5 рядок** – синонім ключового слова, виражений іменником.

Наприклад, сенкани до творів дитячої літератури:

✓ *М. Гоголь «Ніч перед Різдом»:*

* * *

Вакула.
Сміливий, закоханий.
Бореться, дістає, перемагає.
Напередодні Різдва дорослі і діти починають вірити в чудеса.
Наречений.

✓ *Г. Тютюнник «Климко»:*

* * *

Климко.
Слухняний, відповідальний.
Допомагає, піклується, жертвує.
Зважається на нелегкі випробування заради ближніх.
Добродійник.

✓ *Ч. Діккенс «Різдвяна пісня в прозі»:*

* * *

Скрудж.
Жорстокий байдужий.
Помиляється, втрачає, занепадає.
«Хто надію покладає на багатство своє, той впаде» (Біблія).
Скнара.

* * *

Скрудж.
Щасливий, милосердний.
Любить, радіє, відроджується.
Не гроші роблять людину щасливою, а людяність.
Людина.

Даймонд

Даймонд – творча робота, що формою нагадує семивірш.

Алгоритм складання:

Перший і останній рядок – іменники-антоніми.

Другий рядок – два прикметника чи прислівника, що характеризують перший іменник.

Третій рядок – три дієслова, які також належать до першого іменника.

Четвертий рядок – два протилежних за змістом непоширених речення, де підметом виступають іменники з першого й останнього рядка.

П'ятий і шостий рядок – дзеркально повторюють другий і третій, лише належать уже до останнього іменника.

Наприклад:

Гіпербола.

Велика, найбільша.

Перебільшує, примножує, розширює.

Гуллівера перетворює в Хлопчика-мізинчика.

Применшує, тратить, звужує.

Крихітна, найменша

Літота.

✓ *Є. Велтістов «Пригоди Електроніка»*

* * *

Сергій.

Звичайний, людський.

Бешкетує, експериментує, відпочиває.

Сергій – хлопчик. Ел – робот-копія.

Навчається, перевтілюється, копіює.

Ідеальний, механізований.

Електронік.

✓ *Ч. Діккенс «Різдвяна пісня в прозі»:*

* * *

Жмикрут.
Байдужий, самотній.
Ненавидить, економить, деградує.
Холодний жмикрут. Добрий дядечко.
Енергійний, комунікабельний.
Любить, тратить, очищається.
Дядечко.

Хокку (хайку)

Хокку (хайку) – це короткі вірші без рими, у яких використовується мова відчуттів для вираження емоцій та образів. Часто натхненням для хокку служать природні стихії, миті краси і гармонії чи пережиті сильні емоції. Жанр поезії хокку (хайку) був створений у Японії, а вже пізніше став використовуватися поетами у всьому світі.

Хокку (хайку) на заняттях із літератури розвиває здібності до лаконічного викладу думок.

Алгоритм створення:

- 1-й рядок: «Я був» кимось чи чимось або «Я бачив» когось чи щось.**
- 2-й рядок: Місце і дія (де і що робив).**
- 3-й рядок: Визначення (як?).**

Наприклад:

✓ Ч. Діккенс «Різдвяна пісня в прозі»:
* * *

Я був скнарою,
Який любив лише гроші і темряву.

Холодно...

* * *

Я бачив минуле,
Де згасло моє кохання.

Жаль...

* * *

Я бачив теперішнє,
Де немає друзів і сім'ї.

Моторшно...

* * *

Я бачив майбутнє
На холодному цвинтарі.

Жахливо...

* * *

Я зміг переродитися,
Бо зрозумів, що втратив.

Тепло...

- ✓ М. Гоголь «Ніч перед Різдвом»

* * *

Я бачив відблиски зірок,
Міцно тримаючи чорта у своїх обіймах.
Безглуздо...

- ✓ Є. Гуцало «Лось»

* * *

Я бачив велетня лісу,
який боровся за життя.
Страшно.

Традиційне японське хайку складається з 17 складів, розділених на три частини: 5-7-5. Проте з моменту своєї появи жанр хайку зазнав деяких змін, і сьогодні багато авторів хайку не дотримуються структури з 17 складів.

Склади в українській мові мають різну кількість звуків, на відміну від японської, у якій майже всі склади однакової довжини. Тому форма 5-7-5 більше не є обов'язковою.

Якщо, пишучи хайку, ви не можете визначитися з кількістю складів, то зверніться до японського правила, згідно з яким хайку має читатися на одному диханні.

Написати хайку важко, тому що в ньому виражається власне переживання людини. Водночас ця віршова форма має свої плюси. У хайку гармонійно поєднується робота з поняттям й емоційним відношенням до нього.

Монофони

Монофони («моно» – один, «фон» – звук) – це коротке навчальне оповідання, усі слова якого починаються на одну й ту ж букву (на один звук). Вправа з монофонами сприяє активізації дикції і вимови, розширює словниковий запас, формує стиль мовця, розширює горизонти ораторського мистецтва і сприяє становленню мови. Монофони рекомендують читати виразно вголос.

Наприклад:

- ✓ *Леся Українка «Біда навчить»*

* * *

Гарненький горобчик голодний, гнаний, гнівний. Гордовитість, геройство – гидота, ганьба. Глибокодумний, глибокозмістовний глядач. Ганятися, гарячкувати, гальмувати, гастролювати, гартуватися. Горобець гніздить гніздечко. Газдує.

- ✓ *Є. Гуцало «Лось»*

* * *

Лось лине лісом. Легенда. Любо лицезріти. Ламкий лід лунко ламається. Лісоматеріали, ломаки лупали лід. Ліквідували «ліліпута». Ліміт лотерей. Лунає ляск. Лихо. Лежить лежма лицар. Ладком ладнає людинка. Лячно лиходію. Лишається лицемірити, лжесвідчити. Лайкою лякає легкодушний лицемір. Лихословить. Ліквідувати? Лишити? Лиходія людиноподібного лихоманить. Ля-мінор, лихваре. Легені легалізують лажу.

Текст-одинадцятислів'я

Вимоги до «11-слів'я»: текст складається з 11 слів (самостійних і службових), розташованих на п'яти рядках (1, 2, 3, 4, 1 слів у кожному рядку відповідно).

Алгоритм написання одинадцятислів'я:

Перший рядок – колір, якість (прикметник).

Другий рядок – «про що пишу» (прикметник + іменник).

Третій рядок – тема розширюється (три слова).

Четвертий рядок – про себе (чотири слова).

П'ятий рядок – результат, висновок (одне слово).

Наприклад:

✓ *Леся Українка «Біда навчить»*

* * *

Горобець.

Самовпевнений бовдур.

Хочеться всього відразу.

Мені подобається наполегливість пташки.

Господар.

✓ *Є. Гуцало «Лось»*

* * *

Граціозний.

Випадковий гість.

Величава окраса заповіднику.

Ти викликаєш мої співчуття.

Не врятували!

Твір за метафорою

Твір за метафорою складається з 6-ти характеристик, розташованих у певній послідовності: **колір** – **смак** – **запах** – **зовнішність** – **звук** – **якість переживань**.

Перше слово кожного рядка є назвою вірша.

Наприклад:

✓ *М. Гоголь «Ніч перед Різдом»*

Вакула

Вакула – це смагляве лице.
Вакула – це смак забороненого кохання.
Вакула – це запах диму.
Вакула – це вродливий парубок.
Вакула – це перезвуки молота й наковальні.
Вакула – це приклад вірності і відданості.

✓ Г. Тютюнник «Климко»

Климко

(Твір за метафорою)

Климко – це калейдоскоп зустрічей.
Климко – це солоні сльози втрати.
Климко – це запах мандрівки.
Климко дорівнює слову Добро.
Климко – це звук зрадливого пострілу.
Климко – це тест на людяність.

Вірш «Я»

Вірш «Я» пишеться від особи, предмета чи героя літературного твору.
Словом «Я» починається кожен непарний рядок.

Наприклад:

✓ В. Винниченко «Федько-халамидник»

Я – Федько

Я – Федько,

Завжди непосидючий. Мрійник і фантазер.

Я – Федько,

Беззаперечний лідер серед однолітків.

Я – Федько,

Маю ще одне «ім'я» – халамидник.

Я – Федько,

Не люблю підлабузників та «маминих» синків.

Я – Федько,

Завжди зізнаюся у своїх вчинках.

Я – Федько,

Ніколи не брехав, а тому і щодня битий.

Я – Федько,

Одного разу пішов на компроміс із власною совістю.

Я – Федько,

Але після того, як я помер, мало хто зважиться назвати мене халамидником.

Вірш-сповідь за опорними словами

За опорними словами скласти вірш-сповідь.

Опорні слова

Я – ...
Я хотіла б знати ...
Я чую ...
Я бачу ...
Я хочу ...
Я уявляю ...
Я відчуваю ...
Я торкаюся ...
Я турбуюся ...
Я плачу ...
Я знаю, ...
Я стверджую ...
Я мрію ...
Я намагаюся ...
Я сподіваюся ...
Я – ...

Наприклад:

✓ *М. Гоголь «Ніч перед Різдом»*

* * *

Я – коваль Вакула.
Я хотів би знати як завоювати дівоче серце.
Я чую спів кохання у своїй душі.
Я бачу блиск її очей.
Я хочу бути з нею поруч завжди.
Я уявляю її своєю дружиною.
Я відчуваю, що можу зробити її щасливою.
Я торкаюся до її ніжних рученят.
Я турбуюся про свою Оксанку.
Я плачу від хвилинного безсилля.
Я знаю, що маю діяти.
Я стверджую, що збережу кохання незважаючи ні на що.
Я мрію про шлюб.
Я намагаюся дістати черевички.
Я сподіваюся, що вони їй сподобаються.
Я – найщасливіший у світі.

✓ *В. Губарев «Королівство кривих дзеркал»*

* * *

Я – віддзеркалення Олі.
Я хотіла б знати, як це бути звичайною дівчинкою.
Я чую щоденні її примхи.
Я бачу її здивування від нашого побачення.
Я хочу показати їй себе з іншого боку.
Я уявляю як це зробити.

Я відчуваю за неї відповідальність.
Я торкаюся до неї чи до себе?
Я турбуюся про мешканців нашого королівства.
Я плачу від небезпеки, яка нависла над Гурдом.
Я знаю, що разом ми зможемо його визволити.
Я стверджую, що наша зустріч була не даремною.
Я мрію помінятися із нею місцями.
Я намагаюся це зробити, але у мене нічого не виходить.
Я сподіваюся ще на одну нашу зустріч у майбутньому.
Я – віддзеркалення Олі.

✓ *В. Винниченко «Федько-халамидник»*

* * *

Я – Толик.
Я хотів би знати чим я гірший за Федька.
Я чую розмови про своїх сусідів.
Я бачу щоденні розваги хлопців.
Я хочу приєднатися до них.
Я уявляю себе одним із них. Але
Я відчуваю на собі кпини однолітків.
Я торкаюся струн душі найбільшого свого супротивника.
Я турбуюся про свій авторитет.
Я плачу інколи від надмірної батьківської опіки.
Я знаю про свій соціальний статус.
Я стверджую свою перевагу, бо
Я мрію бути лідером.
Я намагаюся здійснити безглуздий вчинок.
Я сподіваюся уникнути покарання.
Я – Зрадник і боягуз.

✓ *Леся Українка «Біда навчить»*

* * *

Я – горобчик.
Я хотів би знати, як бути мудрим.
Я чую багато розмов стосовно цього.
Я бачу розумних, заклопотаних птахів навколо.
Я хочу навчитися у них розуму.
Я уявляю як цьому навчить мене курка.
Я відчуваю відразу зозулі до чужого клопоту.
Я торкаюся потаємних струн бузька.
Я турбуюся як втекти від голодної сови.
Я плачу від спілкування з сорокою.
Я знаю – крук моя остання надія.
Я стверджую, що розуму мене навчила біда.

Я мрію про затишне гніздечко.
Я намагаюся наслідувати інших.
Я сподіваюся, що набутий досвід залишиться зі мною.
Я – мудрий Горобець.

Штрихи

Ще один вид «вірша» придумали учитель Сторожева Т. Ю. та її учні. Вони назвали його штрихами – штрихи до правил, штрихи до думок, штрихи, що дозволяють перевірити словниковий запас школярів, їх уміння бачити і використовувати частини мови, створювати тематичні складні (красиві!) речення.

Алгоритм написання штрихів:

- 1-й рядок – один іменник;
- 2-й рядок – 2 прикметника;
- 3 рядок – три дієприкметника;
- 4-й рядок – чотири дієслова;
- 5-й рядок – п'ять прислівників чи дієприслівників;
- 6 рядок – складносурядне чи складнопідрядне речення, що розкриває тему.

Наприклад:

✓ *М. Гоголь «Ніч перед Різдом»*

Коваль.

Молодий, чорнявий.

Закоханий, нестримний, цілеспрямований.

Хапає, летить, випрошує, отримує.

Сміливо, креативно, наполегливо, невимушено, звабливо.

Не зважаючи на надскладне завдання не падає духом, бо для успішного рішення проблеми залучає нечисту силу.

✓ *Є. Велтістов «Пригоди Електроніка»*

Сироїжкін.

Здібний, математичний.

Замріяний, наполоханий, викритий.

Зустрічає, переконує, міняє, фантазує.

Зненацька, спритно, спонтанно, вдало, необачно.

Коли тобі пощастить і ти зустрінеш свою копію, то нелегко буде втриматися від спокуси видати більш досконалий варіант за своє Я.

Словничок оригінальних думок

Наприклад:

Що таке сніг?

Сніг – біла усмішка землі.

Сніг – висока пінка вранішньої кави з молоком.

Сніг – цукрова пудра на святковому тістечкові.

Сніг – пухнаста шубка, яка зігріває старе коріння землі.

Що таке вітер?

Вітер – хлопчик-пустунець, що грається у жмурки із сонечком.

Вітер – як сумні моменти: з'являється нізвідки й зникає непомітно.

Вітер – свіжий подих неба після ранкового чищення зубів пастою Colgate.

Словесний портрет

Цікавим завданням є створення словесного портрета персонажа (прозовий твір) чи ліричного героя (ліричний твір), підбираючи по 2-3 іменника-ознаки на кожну букву слова. Ця вправа дозволить удосконалити знання з теми, перевірити мовленнєві здібності, розширити особистий словниковий запас.

Наприклад:

Г – гроші, глитаї

О – оглядач, оцінювач (життя)

Б – безпристрасність, бездушність, багатство

С – скнара, стриманість, самозбереження

Е – егоїст, енерджайзер, експлуататор

К – капіталіст, корисливість

С – сухоглот, спостерігач, спекуляція

К – корисливість, «колекціонер»

Н – неоднозначність, недовірливість, накопичувач

А – людина-автомат

Р – розум, розчарування

А – аферист

С – скнара, самотність, співчуття

К – корисливість, капіталіст

Р – розчарування, руйнація

У – утрата,

Д – деградація, диво, духи

Ж – жмикрут, жадібність

Приєм «Біном фантазії»

Біном (від бі – «два» і лат. *numen* – «ім'я») фантазії – термін із книги Джанні Родарі «Грамматика фантазії».

Біном фантазії – методичний прийом, що використовується на уроках мови та літератури для розвитку мовлення учнів і їхньої творчої уяви.

Суть прийому: беремо два довільних слова і по-різному їх поєднуємо за допомогою прийменників, знаходимо усвідомлений сюжетний зв'язок, утворюємо казку.

Наприклад, візьмемо два слова – *собака і шафа*. Поєднуємо їх. Результат: *собака зі шафою, шафа собаки, собака на шафі, собака в шафі* тощо. Кожна з цих картин може бути основою вигаданої історії.

Вулицею біжить собака зі шафою на спині. Це його будка, він усе носить її з собою.

Можна додати риму й написати чотиривірш.

Завдання:

Спробуйте поєднати слова:

рукавички + сонечко,

апельсин + шапка,

хмаринка + штанці.

Утворіть невеличкі (кілька речень) казкові розповіді.

Міні-сага

Міні-сага – це оповідання, що складається з 50 слів (якщо не рахувати назву, яка може включати не більше 15 слів). Вона має розповісти історію, де є початок, основна частина й кінцівка (тому вона не може бути простим описом чогось). Автором цього жанру є американський письменник Стів Мосс.

Починаючи розповідь...

- ✓ обдумайте історію;
- ✓ придумайте оригінальну ідею;
- ✓ вигадайте героїв, їхні характери, їхні сильні й слабкі сторони, історію героїв;
- ✓ обдумайте декорації і придумайте деталі;
- ✓ напишіть свою міні-сагу, використовуючи інформацію, що у Вас є;
- ✓ додайте чи скоротіть розповідь – у вас повинно бути 50 слів!
- ✓ користуйтеся словником і тезаурусом;
- ✓ перечитайте чернетку, виправте граматичні й орфографічні помилки;
- ✓ запишіть Ваш найкращий варіант.

Збираємося з думками...

Продумуючи зміст міні-саги, спробуйте відповісти на запитання:

Де...

Хто...

Що...

Чому...

Як...

Де відбуваються події?

Хто Ваші персонажі?

Що з ними відбувається?

Чому це з ними відбувається?

Як закінчується Ваша історія і що відчують Ваші герої?

Наприклад:

* * *

Він сидів на стільці і чекав. Було в його позі щось неприродне: голова увійшла в плечі, рот відкритий, очі невідривно дивилися на двері.

– Ну де ж вони всі?

За дверима почулися кроки і вони відкрилися ...

Мама з розчуленням дивилася на щасливе личко сина і на його зуб, що бовтається на нитці.

Види роботи з міні-сагою

1

Щось тут не те!

Швидко переписіть це!

Наприклад: Кіт ішов дорогою. Він побачив мишку. Кіт побіг за мишкою. Кіт біг дуже швидко. Але, коли він добіг до дверей, мишка пролізла під двері. Кіт залишився ні з чим.

Може, так краще? Краще!

Наприклад: Худорлявий кіт плентався до дому ... Раптом його досвідчене око запримітило сіру мишу в траві. Присівши на лапи, притиснувши вуха до голови, він уже готовий був у вирішальному стрибку долетіти до мети, але в останню мить миша інтуїтивно відчула це. Блискавично рвонувши до дверей, розчинившись під нею, вона розбила надії кота вщент!

2

Присцилла Мінтлінг

СМЕРТЬ О ПІВДНІ

– Виходь із-за дерева, Луї, і я розмажу твої мізки по землі.

– Боягуз, у тебе навіть не вистачить сміливості натиснути на курок!

– Можеш не сумніватися, що сміливості мені вистачить, а от мізків у тебе зараз не буде!

– У тебе ж їх ніколи й не було! Ти не вистрілиш, боягуз ...

Бах! .. І ще раз ... Бах! Відлуння гулко повторило постріл.

Порахуйте кількість слів. Їх рівно 40.

Скільки не вистачає для кінцівки? Так, 10.

Придумайте свій фінал!

А ось як закінчила свою міні-сагу автор Присцилла Мінтлінг:

Годинник пробив полудень.

– Луї! Том! Пора обідати!

– Зараз ідемо, мамо!

Скільки слів у фіналі?

Рівно 10!

Яку особливість фіналу ви помітили?

Фінал завжди несподіваний, дотепний.

Спробуйте написати свою міні-сагу.

Питання й завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Доведіть, що питання розвитку творчих здібностей учнів є досить актуальним на сучасному етапі становлення гуманітарної освіти.
2. Чому, на вашу думку, саме нові, нестандартні форми, способи та прийоми навчання, спроможні дієво вплинути на розвиток творчих здібностей учнів?
3. Підготуйте висловлювання відомих філософів, пов'язані з розвитком творчих здібностей.
4. Розгляньте питання розвитку творчої особистості у працях А. Лука, О. Тихомирова, А. Матюшкіна, П. Енгельмейера (на вибір студента).
5. Перерахуйте, які креативні здібності спроможні відкрити учні на уроках літератури.
6. Доповніть перелік складових, необхідних для успішного керівництва розвитком творчих здібностей учнів.
7. Поміркуйте, чому дуже важливо, щоб юні автори відчули інтерес до їх творів, як усних, так і письмових, з боку розумного, доброзичливого, зацікавленого помічника-учителя.
8. Занотуйте чотири «необхідні» рекомендації вчителям І. Мартенса, що допоможуть правильно побудувати роботу з розвитку творчих здібностей учнів.
9. Випишіть приклади лімериків, складених українськими поетами.
10. Складіть власний даймонд чи сенкан до твору зі шкільної програми.
11. Утворіть невеличкі (кілька речень) казкові розповіді.
12. Напишіть монофон до роману В. Скотта «Айвенго».
13. Складіть словесний портрет до образу Михайлика (М. Стельмах «Гуси-лебеді летять»).

Перевірте свої знання, виконайте тестові завдання:

1. Для успішного керівництва розвитком творчих здібностей учнів необхідні такі чинники:
  - а) індивідуально-психологічні особливості дітей;
  - б) розвиток пам'яті, уяви, фантазії;
  - в) підтримка інтересу до виконання певного виду роботи;
  - г) систематичність занять.
2. Назвіть складові І. Мартенса, що допоможуть правильно побудувати роботу з розвитку творчих здібностей учнів:
  - а) виражати подив і захоплення всім, що роблять і говорять діти під час виконання творчих завдань;

КРЕОЛІЗОВАНИЙ ТЕКСТ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЧИННИК АКТИВІЗАЦІЇ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

У кожній людині – сонце,
лише дайте йому світити.
Сократ

Поняття про креолізований текст.

Проблема розвитку читацької компетенції особистості в процесі вивчення літератури має глибокі традиції в історії методики. Так, у ХІХ – на початку ХХ століття прогресивні педагоги Федір Буслаєв, Василь Водовозов, Віктор Острогорський, Володимир Стоюнін, Іван Огієнко та інші запропонували своє бачення шляхів розвитку читацької діяльності школярів. На найкращих традиціях розвитку наукової думки розглядали зазначену проблему відомі методисти Василь Голубков, Марія Рибникова. Вони вважали вдумливе читання тексту твору, єдність емоційного сприйняття та глибокого критичного аналізу запорукою успішної літературної освіти.

У ХХ столітті проблема формування читацьких інтересів і потреб як засобів пізнання світу та самопізнання особистості залишається в центрі уваги методичної науки та практики. У працях Тетяни Бугайко, Федора Бугайка, Євгена Пасічника, Володимира Маранцмана, Лесі Мірошніченко, Олени Ісаєвої, Ніли Волошиної, Світлани Сафарян та інших пропонуються ефективні шляхи вирішення поставленої проблеми. Так, Олена Ісаєва у своїх працях розглядала особливості формування читацьких умінь та навичок школярів при вивченні зарубіжної літератури; пропонувала систему методів та прийомів, видів та форм навчальної діяльності, що спрямована на розвиток сталого інтересу до книги, підвищення рівня читацької культури школярів. Вона одна з перших звернула увагу на проблему використання креолізованих текстів на уроках зарубіжної літератури.

До питання про особливості використання креолізованих текстів на уроках мови та літератури зверталися також А. Нікітіна, О. Гладка, О. Мазур та інші. Учителі-практики в розрізненому форматі представляли власні моделі уроків літератури з використанням такого типу текстів.

Отже, як зазначалося вище, у сучасному суспільстві відбувається багато різноманітних заходів, спрямованих на популяризацію книжки та читання. Але водночас варто констатувати, що активних читачів стає все менше. Сьогодні процес формування читача ускладнюється в силу певних чинників суб'єктивного і об'єктивного характеру (стрімкий ритм життя соціуму, прагматичність сучасної людини, брак вільного часу, великий обсяг щоденної інформації, що отримує кожен з нас тощо). Це підтверджують і результати останнього соціологічного дослідження, що проводилося компанією *Research & Branding Group* у лютому-березні 2013 року серед дорослого населення

України (за матеріалами сайту <http://thekievtimes.ua/society/220426-bolshepoloviny-ukraincev-voobshhe-ne-chitayut-knig.html>).

Якщо ж говорити про сучасних школярів, то дослідники вказують, що в них основний мотив читання художніх творів носить прагматичний характер і пов'язаний з необхідністю реалізації навчальних програм. Учені наголошують на серйозних суперечностях між власним читацьким досвідом учнів і нормативним читанням, пропонованим шкільними програмами з літератури.

Сучасний читач – це людина, що живе в медіа-світі, свідомо чи несвідомо користується різними медіа, зокрема інтернетом, комп'ютером, телебаченням та відео, і знаходиться під їхнім впливом. Дослідники констатують, що сьогодні навіть можна говорити про формування так званого «медійного» покоління.

Представник «медійного покоління», як зауважує О. Ісаєва, – це «сучасний школяр, що живе в стрімкому прагматичному світі, де сьогодні немає браку інформації. Для нього, зазвичай, **характерні дві крайнощі: гіперактивність чи пасивність, пригніченість і навіть байдужість.** Йому, як і всім нам, сьогодні не вистачає часу. Прагнучи все встигнути, підключаючи всі канали сприйняття інформації, в решті решт людина сьогодні знає багато чого, але поверхово, почасти не здатна до самостійного аналізу і нерідко втрачає бажання пізнавати щось нове. Така розірваність сприйняття впливає на формування «мозаїчного» мислення».

Отже, сьогодні можна говорити про **такі негативні тенденції розвитку сучасного суспільства:**

- пріоритет комунікації у віртуальному світі замість «живого» спілкування;
- занадто глибоке занурення в кіберпростір і як наслідок цього почасти байдужість та інфантилізм;
- формування «кліпової» свідомості, коли неможливо встановити взаємозв'язки між інформацією, що з'являється у різних джерелах.

Як бачимо, існують серйозні проблеми, що виникають під впливом засобів масової комунікації, які, безумовно, потрібно обговорювати і вирішувати. Одна з них – це **відсутність** у більшості сучасних школярів **інтересу до читання художньої літератури.**

Це покоління, що зростало і продовжує зростати паралельно зі стрімким злетом інтернет-технологій. Тому його називають ще поколінням інтернету. Безперечно, що стрімкий розвиток комп'ютерних та інформаційних технологій суттєво змінює якість сучасного життя. Прослідкуємо, що **для покоління сучасних школярів характерно:**

- головними джерелами отримання інформації в сучасної людини є інтернет та телебачення, натомість лише невеликий відсоток школярів дізнаються про нове з газет та радіо;
- сучасні учні активно користуються мобільним та кабельним зв'язком; дуже часто різноманітні тексти (від смс-повідомлень до творів художньої літератури) вони сприймають за допомогою гаджетів, а не

паперових джерел. За даними соціологів 83% міленіалів (представники покоління, що народилися в 2000 –х роках і пізніше) навіть сплять з гаджетами біля ліжка;

- школярі сьогодні активно спілкуються у соціальних мережах, іноді навіть віддають перевагу віртуальному спілкуванню порівняно з опосередкованим, живим;

- за даними соціологів, вони сьогодні віддають перевагу відеоіграм, ніж спортивним заняттям;

- вони є переважно візуалами за типом сприйняття інформації, а отже, бачать світ через призму різноманітних «картинок», відеозображень.

Отже, враховуючи окреслені проблеми, зауважимо, що в інформаційному світі, у якому живе сучасний школяр, виникають великі можливості для розвитку й саморозвитку особистості, так як на сьогодні існує велика кількість інформації, яку можна отримати досить швидко, а отже, розширити свої знання, набути необхідні компетентності. Тому особливу увагу варто звернути на роль медіа-ресурсів для розвитку читацького інтересу сучасних учнів. Зважаючи на це, О. Ісаєва пропонує використовувати на уроках зарубіжної літератури креолізований текст, що є одним із засобів активізації читача.

Що ж таке креолізований текст?

Усі тексти (письмові й усні) з вербальним і невербальним складником науковці ділять на дві групи (*монокодові* та *полікодові* або *гомогенні* та *негомогенні* чи *лінійні* та *нелінійні*). Так, тексти **першої групи** – лише з вербальним компонентом – несуть переважно смислове, інформаційне навантаження (розмір, вид, колір шрифту тощо не змінюють текст з погляду його змісту), їх називають *гомогенними*. **Друга група** текстів – із вербальним і невербальним компонентом – характеризується з боку кількісної презентації цих компонентів, ступеня їх взаємопроникнення чи взаємозв'язку тощо. Термінологія на позначення текстів другої групи надзвичайно строката: *полікодовий* текст (Г. Ейгер, В. Юхт), *креолізований* текст (Ю. Сорокін, Е. Тарасов), *семіотично ускладнений* текст (А. Бернацька), *лінгвізуальний комплекс* (Л. Большіянова) *нелінійний* текст (Л. Большакова) тощо. Активно вживаним є термін *креолізований текст* (КТ), з яким зіставляють інші терміни. Учені досліджують КТ реклами, коміксів, карикатури, ілюстрацій до художніх, публіцистичних творів, науково-технічних розробок, афіш, плакатів тощо, доповнюючи власними термінами, що відображають суть таких текстів: *нетрадиційний, відео-вербальний, семіотично збагачений, складений, лінгвовізуальний феномен, синкретичне повідомлення, ізовербальний комплекс, зображально-вербальний комплекс, ізонотекст* тощо.

Термін *креолізований текст* пов'язаний із термінами *креолізована мова* (тобто змішана мова), *креолізація* (первинно означало процес утворення нових етнічних груп унаслідок змішування крові кількох етносів, а потім – процес змішування мов), що походять від слова *креоли* (від фр. *créole*; ісп. *criollo* й

порт. *crioulo*; лат. *creare* ‘створювати, вирощувати, виводити’). Існує три значення терміна *креолізація* – загальне, лінгвістичне й текстуальне.

Так, Ю. Сорокін та Є. Тарасов креолізованими вважають тексти, фактура яких складається з двох негомогенних частин: вербальної (мовна/мовленнєва) та невербальної (що належить до інших знакових систем, ніж природна мова).

О. Анісімова визначає КТ як особливий лінгвовізуальний феномен – текст, у якому вербальний і невербальний компоненти утворюють одне візуальне, структурне, смислове й функціональне ціле, що забезпечує його комплексну прагматичну дію на адресата.

Таке ж визначення КТ зустрічаємо й у Н. Валгіної, на думку якої «вербальний та іконічний тексти у взаємодії забезпечують цілісність і пов’язаність твору, його комунікативний ефект».

Г. Ейгер та В. Юхт запропонували власну типологію текстів: учені вичленували опозицію моно- та полікодових текстів. До полікодових текстів мають бути віднесені й випадки поєднання природного мовного коду з кодом будь-якої іншої семіотичної системи (зображення, музика тощо).

У **сучасній лінгвістиці** КТ розглядається як полікодовий текст, що використовує елементи різних семіотичних систем (зображення, рідше – анімація, музичний супровід тощо). У **сучасній практиці** це, передусім, тексти, у яких взаємодіють вербальні й візуальні компоненти. Серед можливих способів візуалізації найчастіше використовують фотографії, малюнки, інфографіка, фотоколажі, діаграми, графіки, схеми, малюнки, карти тощо. Вибір того чи того засобу залежить від багатьох характеристик: інтенція автора; жанр матеріалу; чинник адресата (соціальний статус, рівень освіти, вік, гендер, сфера функціонування КТ) тощо. При цьому «складники КТ утворюють єдине ціле як візуально, так і функційно».

Класифікація креолізованих текстів.

КТ виникають унаслідок злиття вербальних та невербальних (іконічних) засобів передачі інформації.

Враховуючи думки науковців (О. Анісімової, Д. Чугаєва та ін.), класифікуємо креолізовані тексти **за кількісною ознакою наявності вербального й невербального складника на:** 1) *тексти з частковою креолізацією*; 2) *тексти з повною креолізацією*. У текстах **першої групи** вербальний компонент є автономним, а образотворчі елементи – факультативними. Таке поєднання характерне для газетних, науково-популярних і художніх текстів. У текстах з **повною креолізацією** вербальний текст залежить від образотворчих засобів, тут зображення є обов’язковим елементом тексту. Таку залежність традиційно спостерігаємо в рекламі (плакат, карикатура, оголошення тощо), а також в наукових й особливо науково-технічних текстах. Іконічний компонент тексту може бути представлений ілюстраціями (фотографіями, малюнками), схемами, таблицями, символічними зображеннями, формулами тощо.

За впливом на різні органи чуття, полікодові тексти можуть бути такі:

візуальні (друковані тексти: текст підручника, таблиці, демонстраційні картки, роздавальний матеріал, схеми, картини, малюнки, екранні засоби);
аудіальні (аудіозаписи: звукові посібники, фрагменти зразків мовлення);
аудіо-візуальні (навчальні відеофільми, мультимедійні програми, гіпертекст).

I. Короленко виокремлює **невербальні (паралінгвістичні) засоби оформлення КТ**. Це:

- 1) *іконічні (графічні)*: фотографії, малюнки, таблиці, формули, символи;
- 2) *аудіальні (звукові)*: музичні, мовні фрагменти;
- 3) *мультимедійні* (інтеграція графіки, звуку, динаміки).

Отже, **креолізований текст** – це текстове утворення змішаного типу, у якому представлені вербальні та візуальні засоби передачі інформації.

У різні часи велика кількість книг обов'язково ілюструвалася (наприклад, Біблія, дитяча й наукова література). На початку ХХ століття активно проводилися експерименти з візуальним оформленням вербального тексту (наприклад, відома «драбинка» В. Маяковського). Такі ж експерименти характерні й для сучасної постмодерної літератури. У наш час найбільш активно КТ використовуються в рекламі, що зумовлено їхнім широким маніпуляційним потенціалом. Проте останнім часом КТ широко впроваджують і в шкільну практику, особливо це стосується уроків мови та літератури. Серед видів креолізованих текстів, що можна запропонувати учням під час вивчення зарубіжної літератури, О. Ісаєва пропонує звернути увагу на такі: **комікси (манги); буктрейлер; мотиватор на літературну тему; постер на літературну тему; буклет або брошура; фотоколаж на літературну тему; логотип; «дуддл»; скрапбукінг; кардмейкінг** тощо.

Отже, сучасне життя посиляє вчителю літератури різні виклики, і він має реагувати на них, бути конкурентоздатним у сучасному інформаційному просторі. Для цього вчителю не треба цуратися тих нових видів діяльності, які здатні шляхом переносу інтересу з одного предмету на інший, враховуючи індивідуальні уподобання школярів, залучити сьогоднішнє інтернет-покоління учнів-візуалів до читання.

Методика продукування та використання деяких видів креолізованого тексту на уроках літератури.

На часі є актуальною проблема правильної організації читацької діяльності учнів, адже книга – це важливий чинник формування духовної особистості. Роль учителя-словесника як пропагандиста книги й мотиватора читацьких інтересів у навчально-виховному процесі збільшується в рази. Тому наразі пріоритетним є застосування нових форм реклами книги. Для цього вчитель має добре орієнтуватися в тому, що відбувається в сучасному світі й постійно слідкувати за медіапродукцією, спрямованою на формування інтересу до читання та книги.

Велику роль у процесі вивчення зарубіжної літератури відіграють різновиди креолізованого тексту, що «оживлюють» навчальний процес,

підвищують пізнавальний інтерес до предмета, розвивають навички самостійної пошукової та творчої діяльності учнів, забезпечують сучасний рівень наочності та науковості.

Великий ефект навчання створює використання постерів, буктрейлерів, коміксів, реклам, буклетів, колажів, скрапбукінгів тощо.

Ураховуючи інтерес сучасних школярів до різних мас-медіа, сучасний учитель-словесник може використовувати на уроках літератури низку методичних прийомів, спрямованих на створення школярами власних креолізованих текстів (за О. Ісаєвою), а саме:

- підготовка (електронних, рукописних, друкованих) випусків шкільної газети, журналів чи альманахів на літературну тематику або тему ролі книги та читання в житті людини;
- створення мультимедійної презентації на тему;
- підготовка телевізійної передачі чи короткого відеофільму на літературні теми;
- написання анотацій на книгу (вір) до шкільної газети, альманаху;
- підготовка фотографій, малюнків, колажів на літературні теми;
- малювання афіші літературних подій, обкладинки до книжки;
- створення рекламних продуктів на тему читання і книги;
- підготовка інтерактивних коментарів до твору;
- створення блогів (інтернет-щоденників) тощо [12].

Розглянемо деякі види креолізованого тексту й окреслимо методику їх використання на уроках зарубіжної літератури.

Комікс

Комікс – це унікальний жанр, що перебуває на стику літератури й образотворчого мистецтва. У багатьох країнах світу історія коміксів сягає глибини віків. Наприклад, *манга* як різновид коміксів у Японії бере свій початок ще з XII ст., коли буддійський чернець і художник Яку створив «Веселі картинки з життя птахів і звірів». Героями першої манги стали тварини, що в пародійній формі розігрували сцени з життя людей та буддійських ченців, які займалися не дуже гідною їх сану діяльністю, наприклад, брали участь у півнячих боях. На початку XX ст. у Японії з'являються перші дитячі комікси.

Спостереження свідчать про велику популярність коміксів серед дітей. Це пояснюється тим, що діти молодшого й середнього віку сьогодні краще сприймають навколишній світ через активне спостереження. Сучасний процес візуалізації культури й мистецтва змінює людину, характер його сприйняття й мислення. Сучасна молодь уже набагато краще засвоює візуальну інформацію, ніж вербальну. Зрозуміти текст коміксу, телевізійної картинки або рекламного щита учням простіше, ніж розповідь учителя чи текст літературного твору. І тому комікс для дітей стає більш ефективною формою отримання інформації, ніж традиційний шкільний підручник чи книга.

В основі навчальної діяльності учнів, результатом якої стає створений комікс, лежить креативний метод і така його складова, як вигадкування, коли

учні створюють раніше невідомий продукт за допомогою творчих дій, відображаючи за допомогою малюнків та ключових слів взаємозв'язок між подіями та явищами літературного твору. У цьому разі учні поринають в лабораторію створення медіатекстів. Знання й уміння, отримані в результаті такого занурення в «кухню» творчого процесу, допомагають учням розвивати свої власні творчі здібності, узагальнити прочитаний художній текст, сформулювати власний образ твору.

Найбільш оптимальним варіантом у процесі створення учнями коміксу може бути робота цілої групи учнів над таким завданням. Створення коміксу – це переважно групова творча справа. Перш за все необхідно розподілити ролі в учнівському колективі. Серед учасників групи має бути обов'язково *автор* сюжету – той, хто вигадує власне історію та її героїв, *художник*, який усю історію вимальовує на папері без кольору, *колорист*, він усе це розфарбовує. Є ще так званий *летерер* – той, хто робить текстові написи. Зазначимо, що традиційно в усіх коміксах написи виконуються вручну.

Така робота вимагає великих затрат часу і неабияких організаційних здібностей учителя, тому її варто використовувати кілька разів на рік. Робота над створенням коміксів починається з діагностики потенційних можливостей класу, виявлення дітей, здатних до виконання необхідної діяльності і схильних до цього, визначення кола інтересів учнів, наявності згуртованих груп. На основі результатів діагностики вчитель визначає та організовує творчі групи, яким у подальшому він і пропонує творче завдання – створити комікс.

Загальний план попередньої роботи щодо введення учнів у процес створення коміксів може мати такий вигляд:

- а) діагностика можливостей класу;*
- б) визначення ймовірних тем майбутніх коміксів;*
- в) опанування учнями технології створення коміксів;*
- г) посилення мотивації.*

За формою організації навчальної діяльності учнів над створенням коміксу – це справжня кооперативна форма навчання, адже учні працюють у невеликих групах, щоб забезпечити найбільш ефективний результат для себе і своїх товаришів. Учнівська діяльність загалом складатиметься з таких етапів:

- а) об'єднання в групи;*
- б) завдання (інструктаж) групам;*
- в) колективне виконання;*
- г) представлення результатів групової праці.*

Перед початком роботи учнівської групи над виконанням творчого завдання необхідно провести з учнями інструктаж, що допоможе їм організувати свою роботу (див. **Додаток 1**).

Робота в групі має особливе значення, так як у процесі творчої діяльності над створенням коміксу учні:

- 1) розвивають навички міжособистісного спілкування;
- 2) розвивається почуття позитивної взаємозалежності;

3) створюються умови для особистісної взаємодії, що, у свою чергу, стимулює індивідуальну діяльність учня;

4) відбувається самоорганізація поточної індивідуальної та групової підзвітності.

Можливо, найбільш важливим моментом є підбиття підсумків. Варто після виконання творчого завдання провести конкурс коміксів – обговорити їх вдалі знахідки й недоліки. Крім того, автори повинні мати можливість публічно захистити свої роботи, відповісти на запитання учителя та аудиторії. Аналіз виконаних робіт учнями та допущені ними помилки дозволять вчителю встановити глибину знань учнів літературних текстів, що вивчаються. Проте, який би варіант підбиття підсумків не обрав учитель, учні ще перед початком роботи повинні знати, на основі яких критеріїв буде оцінюватися їхня робота.

Наведемо **приклад використання коміксів** у процесі вивчення зарубіжної літератури в 5 класі. За програмою цього класу вивчаються казки Туве Янсон «Комета прилітає», «Капелюх Чарівника», «Зима-чарівниця» (1 за вибором).

Роботу з коміксами варто розпочати зі *слова вчителя*, а саме:

Слово вчителя. Успіх у всьому світі «Капелюха чарівника» залучив до Янссон увагу прес-агенства, звідки вона отримала листа: «Чудові істоти, створені вами, могли б стати героями коміксу, який ми бажали б друкувати». Туве запропонували контракт на 7 років. Вона з радістю погодилася. Оточення Янссон засудило її, малювати дитячі комікси вважалося в богемному середовищі принизливим. Сама Туве вважала, що бідність гірше будь-якого приниження. Спочатку Янсон сама малювала кожну смугу коміксу, але незабаром ця робота їй набридла і вона передала її братові Ларсу, який без зупину придумував і малював мумі-комікси протягом 20 років.

Вражаюче, але сама Янссон завжди підкреслювала, що, в першу чергу вона – художник, і дуже серйозно до своєї літературної діяльності не ставилася. Проте її картини завжди привертали набагато менше уваги, ніж книжки про мумі-тролів.

Звісно, про пригоди знаменитих персонажів Янсон найліпше дізнаватися з її книжок. А втім, «Мумі-комікси» є важливою складовою казкового Мумі-світу, який, крім літературних творів, охоплює присвячені Мумі-тематичні парки, музеї, екранізації, іграшки, різноманітні сувеніри та численні зображення.

Далі вчитель пропонує таке *завдання*:

Розгляньте комікси Янсон. Порівняйте їх з малюнками письменниці, розміщеними в підручнику Є. Волощук на с. 229, 239. Поясніть, чим комікси відрізняються від ілюстрацій.

Т. Янсон. Комікси до пригод Мумі-тролів

У

домашньому завданні можна запропонувати творчій групі створити власні комікси до творів Туве Янсон.

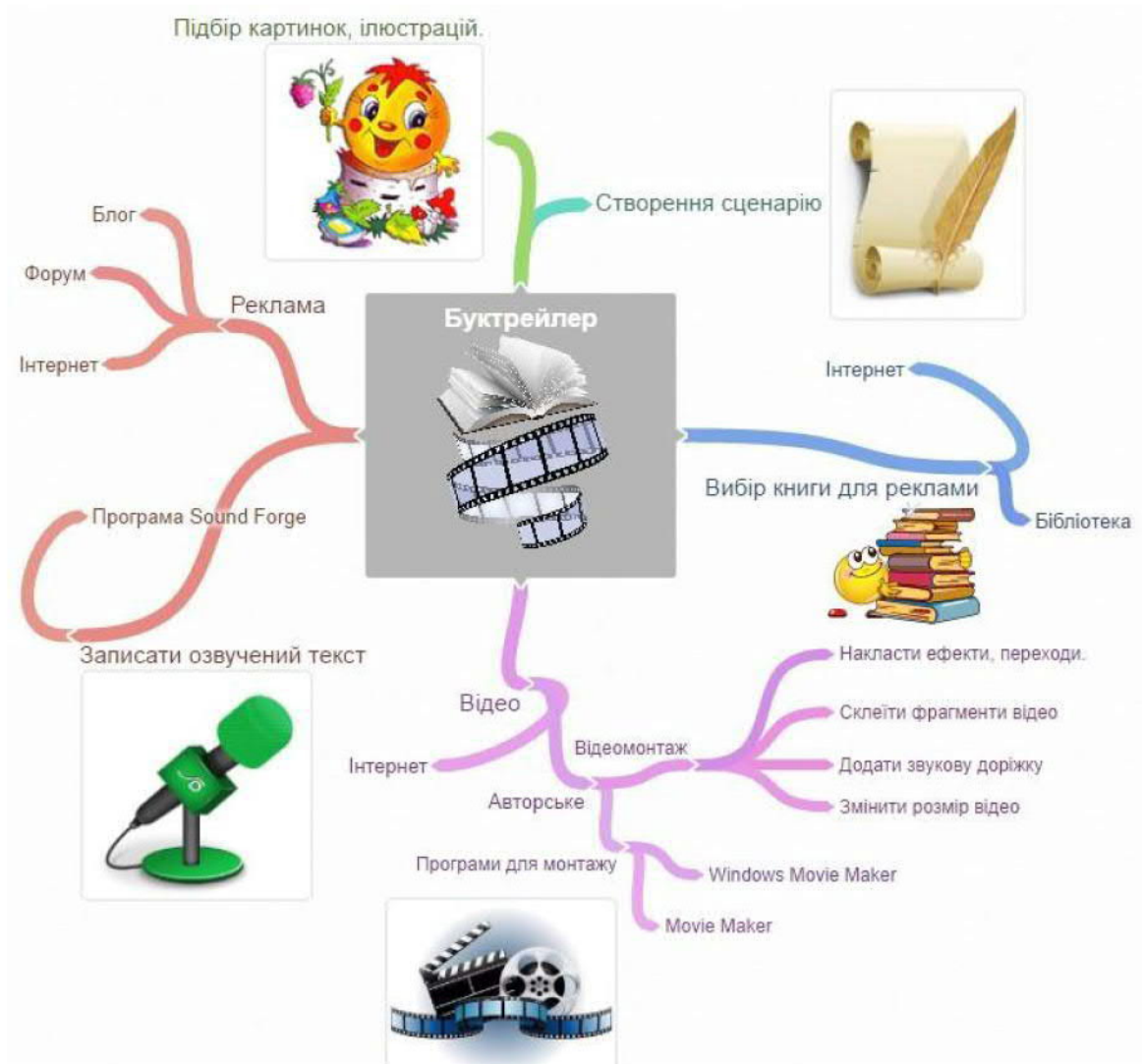
Отже, за допомогою такого креолізованого тексту, що є синтезом як образотворчого мистецтва, так і літературного явища, можна представити різноманітні твори художньої літератури (пригоди і романтику, фантастику і твори на історичну тематику).

Буктрейлер

В українському інтернет-просторі дедалі більшої популярності набувають **буктрейлери** – ролики, що створюють візуальний образ книги. Буктрейлер (від англ. book – книга, англ. trailer – тягач, причіп) – *короткий відеоролик за мотивами книги, кліп за книгою, який поєднує літературу, візуальне мистецтво, а також електронні та інтернет-технології.*

Для підвищення комунікаційного впливу буктрейлеру на реципієнта, він має:

- 1) реалізовувати чотири базові функції: інформаційну, комунікативну, естетичну та культурно-просвітницьку;
- 2) використовувати всі можливості візуальної мови, надаючи перевагу образу перед словом;
- 3) урахувати інтереси цільової читацької аудиторії;
- 4) виконуватися в креативній, незвичній для реципієнта формі;
- 5) не містити **спойлерів** – передчасно розкритої важливої інформації про сюжет книги, яка може кардинально змінити враження про твір, знищити інтригу;
- 6) не перевищувати хронометраж у три хвилини.

Перші промо-ролики з'явилися в 2002 році в США, коли видавці побачили необхідність у додаткових засобах реклами книжок. Перший офіційний буктрейлер було представлено в 2003 році на книжному ярмарку в Луїзіані (США). Це був ролик до роману «Темна симфонія» – десятої частини багатотомної вампірської саги Кристін Фіхан. Популярність буктрейлерів зростала завдяки розвитку соціальних мереж, блогів, серверів відеоінформації на зразок YouTube тощо. В Україні буктрейлери ввійшли у вжиток з 2009 року.

Існує декілька підходів до класифікацій буктрейлерів (як за мультимедійним утіленням, так і за концепцією викладення змісту твору).

За призначенням **буктрейлери** поділяють на **видавничі** (вихід нової книги) та **бібліотечні** (про книгу з фонду).

За жанром виділяють **анонс** і **відгук**.

За формою виконання – **повноцінний відеоролик** (містить відео) та **слайд-шоу** (містить фото).

За способом візуального втілення тексту:

- *ігрові* (мініфільм за книгою),
- *неігрові* (набір слайдів із цитатами, ілюстраціями, книжковими розворотами, малюнками, фотографіями),
- *анімаційні* (мультифільм за книгою), а за формою – ролик з акторською грою, комп'ютерна графіка чи мультиплікація, колаж.

Подача інформації про книгу буває:

- *розповідна* (фактографічна – презентує основу сюжету книги),
- *атмосферна* (емоційно-чуттєва – передає основні настрої книги та читацькі емоції) або *концептуальна* (ідейна – транслює ключові ідеї та загальну змістовну спрямованість твору).

Розповідні переважно покликані поінформувати, *атмосферні та концептуальні* – заінтригувати. Основним недоліком розповідного відео є описовий характер, атмосферного – брак деталей, віддаленість від змісту книги.

Виділяють:

- *зображувально-статичні* (слайд-шоу із фотографіями, малюнками, картами, графіками та іншими статичними зображеннями),
- *зображувально-динамічні* (відеоролики, анімаційні та мультиплікаційні фільми),
- *комплексні* буктрейлери.

За характером звукових знакових засобів:

- *невербально-музичні*,
- *вербально-музичні*,
- *вербально-шумні* (дикторський текст супроводжує інтершум навколишнього середовища),
- *комплексні*.

За специфікою сприйняття існують:

- *цікаві* (несподівані, незвичайні),
  - *нейтральні* (очікувані),
- нав'язливі* (вольові, спонукальні).

Принцип вибору книги для буктрейлера та методика його створення залежать передусім від цільової читацької аудиторії. *Дитячі книги* рекламують з використанням анімації, уривків з мультифільмів, грайливої та веселої музики. У буктрейлерах за книгами, які є актуальними для підлітків і юнаків (присвячені, наприклад, проблемам розуміння себе та свого місця в навколишньому світі, подолання замкнутості, пошуку сенсу життя), серед аудіовізуальних засобів використовують зворушливу музику та психологічні образи. Буктрейлери з *інформацією про фахові чи рідкісні видання* намагаються чітко та лаконічно повідомити про книгу, їх стиль тяжіє до інформаційних жанрів журналістики (замітка, звіт, новина, репортаж).

Незважаючи на те, що буктрейлер є самостійним твором, автори використовують як запозичені матеріали (колажі слайдів із запозиченими фотографіями та відеоуривками), так і авторські (власні відеопостановки, анімаційні та фотофільми).

Для того, щоб буктрейлер став ефективним медіаресурсом в рекламі книг, він має виконувати *чотири базові функції: інформаційну, комунікативну, естетичну та культурно-просвітницьку*. Буктрейлер повинен впливати на суспільну свідомість, утворення інформаційної картини світу, має викликати значний соціальний інтерес, розкривати актуальні дискусійні теми, виявляти суспільну значущість висвітлених у книзі подій (зокрема, минулих епох і країн). Буктрейлер повинен бути повноцінним роликком, зробленим за принципами кіно- або телевізійного продукту, а не радіовиставою з цитатами на екрані. Авторів буктрейлеру потрібно користуватися візуальною мовою замість вербальної, що передбачає розкриття змісту твору не за допомогою слів чи тексту на екрані, а за допомогою динаміки відеоряду. Окремо зауважимо, що відео має не так прагнути шокувати користувача за допомогою різних спецефектів, як сприяти виробленню в нього художнього смаку. Культурно-просвітницька функція полягає у формуванні всебічно розвиненої особистості читача, розширенні його світогляду, творчого потенціалу та духовних цінностей. У цьому контексті важливим є художній стиль буктрейлеру та резерви його комунікаційного впливу.

Отже, основна функція такого креолізованого тексту, як буктрейлер, полягає в поширенні знань, освіти та самовдосконаленні людини. (Загальні принципи та основні етапи роботи над буктрейлером представлені в **Додатках 2 і 3**).

Постер

Постер (з англ. «плакат») – художньо оформлений плакат, що рекламує певний твір чи письменника. Саме ж слово «плакат» походить від франц. «оголошення, афіша». Звичайний розмір постера становить 60 на 90 см. Традиційно, у рекламі, постери зображуються на чорному фоні: зображення в білій рамці, гасло великим шрифтом та уточнення дрібнішим. Проте для уроків зарубіжної літератури, як зауважила О. Гладка, необхідно змінити вимоги до роботи над постером. По-перше, ніякого чорного фону, робота повинна бути яскравою, приваблювати здалеку і зацікавлювати тих, хто не тільки побачить, але й прочитає авторську думку про книгу. По-друге, за обсягом це сторінка форматом А4. По-третє, рекламний постер складається з трьох частин: **гасло(II), картинка за змістом твору(I), текст реклами(III)** (див. **Додаток 4**).

Розглянемо детальніше вимоги до створення постеру та його будови.

1. Картинка займає більшу частину плаката. Розміщуємо її по центру листка. Вона повинна бути яскравою, без зайвих надписів. Зазвичай це просканований власний малюнок чи ілюстрація до твору. *Картинка повинна відображати головну думку рекламного тексту, ідею роботи.*

2. Гасло – вислів, що повинен змусити підійти до плакату, закликає до уваги. Кожен учень повинен знайти «свій» вислів. Він має бути оригінальним. Наприклад: ***Зверніть увагу! Зазирніть сюди! Підійдіть! Обов'язково прочитайте! Це дуже цікаво! До уваги читачів!***

3. Текст реклами. Розміщаємо під картинкою. Це найскладніша частина, тому необхідно добре продумати, чим рекламована книга може зацікавити інших. Для цього використовуємо переважно 3-5 речень, які не містять переказ змісту повністю. Текст повинен викликати бажання взяти книгу і прочитати її. Дуже часто діти допускають типові помилки: пишуть біографічні дані письменника чи переказують зміст твору. Потрібно дітям наперед пояснити, що це помилка. Тобто, у всьому, що стосується створення постера, потрібно проявити творчість. Нічого скачати так просто з Інтернету не вдасться.

Варто пропонувати створювати постери учням 5–9 класів. Це індивідуальна форма роботи. Залежно від завдань, які ставить учитель, постери можна використовувати як різновид домашнього завдання на будь-якому уроці, під час вивчення художнього твору (на початку знайомства чи як підсумок прочитаного), на уроці розвитку мовлення (представлення прочитаної чи улюбленої книги). Перед прочитанням твору постери заохочують до читання й дають можливість за допомогою однолітків частково уявити сюжет твору. А на етапі аналізу художнього твору допомагають краще зрозуміти його головну думку. Але, крім того, можна використовувати постери як варіант п'ятихвилинки на уроці. Готові учнівські роботи можна оформити як виставку на стендах в кабінеті або в рекреації під час тижня літератури. Із погляду О. Гладкої, постери є улюбленою формою роботи учнів 5–6 класів: вони найактивніше створюють рекламні плакати. Хоча пропонувати їх можна учням будь-якого віку: рівень виконання буде просто вищим.

Що дає використання постерів на уроках?

- ❖ Допомагають дітям отримати додаткові бали (12 балів), які покращать тематичну оцінку.
  - ❖ Навчають вдумливого читанню, умінню мислити.
  - ❖ Навчають самостійній роботі з прочитаним твором та різними джерелами інформації. Адже постер – це своєрідний проект, але індивідуальний.
  - ❖ Навчають творчості. Творчість у всьому: виборі картинки, гасла, написанні рекламного тексту, підбору шрифту, оформленні роботи.
- Зразки постерів див. у **Додатку 5**.

Буклет

Не менш цікавим видом КТ є інформаційний **буклет**. Можливість створення буклету дає використання програми MS Publisher.

На думку О. Мазур, буклет на сьогодні є «необхідною формою роботи, яка може стати оригінальною заміною нудних і довгих рефератів, які учні скачують з Інтернету, навіть не читаючи перед уроком. Це лише одна сторінка, але насичена великою кількістю текстової та ілюстративної інформації за певною темою, яку учень не просто бездумно скачує, а повинен обрати головне,

найцікавіше, проілюструвати матеріал, продумати естетичне оформлення роботи».

Буклет (з англ. «книжечка») – неперіодичне видання (рекламне, інформаційне, дитяче; путівник, карта тощо), надруковане на одному аркуші, складеному паралельними згинами на зразок ширми. Найчастіше трапляються буклети складені дворазово чи трикратно, але можуть траплятися і складніші буклети – «гармошки».

Завдання буклета: при мінімальній площі вмістити максимум інформації. Ця форма роботи може бути колективною, груповою чи індивідуальною. Перш ніж запропонувати учням створити буклети за певною літературною темою необхідно опанувати методику роботи з ними. У додатку подаємо пам'ятку для учнів, якою вчитель-словесник може скористатися для уроку (див. **Додаток 6**).

Створення буклетів формує такі уміння учнів, як сприймати та відтворювати інформацію; аналізувати матеріал; вибирати головне; систематизувати інформацію; стисло формулювати власну точку зору; адекватно ставитися до критики, самокритики; оволодіти культурою спілкування (діалогічною, монологічною); презентувати результати власної та колективної діяльності; толерантно ставитися до співрозмовника.

Переважно застосовується на уроках пояснення нового навчального матеріалу (вивчення біографії письменника, історії створення художнього твору, характеристики епохи, літературного напрямку, стилю, а також оглядових тем); можна підготувати буклет з крилатими висловами з твору чи цитат до характеристики літературного героя; на уроці розвитку мовлення (складання анкети літературного героя); презентувати улюблену книгу.

Доцільніше пропонувати це завдання в 9–11 класах. Але з великим задоволенням це роблять також учні 7–8 класів.

Колаж

Одним із цікавих і продуктивних видів роботи, які варто використовувати на уроках зарубіжної літератури, є створення колажів. **Колаж** – це вільна творчість. Цей вид роботи розвиває в школярів кмітливість, уважність, винахідливість, уміння логічно й образно мислити, комбінувати.

Колаж – це своєрідний прийом образотворчого чи іншого мистецтва, який полягає у виготовленні творів за допомогою наклеювання різних матеріалів чи предметів на обрану основу. При цьому його частини можуть відрізнятися фактурою чи кольором. Колаж був уведений в мистецтво представниками таких течій, як кубізм, футуризм, дадаїзм.

На ранніх етапах для створення колажів застосовували фотографії, шпалери, а також вирізки з газет. До полотна іноді кріпили трісочки чи шматки тканини. На сьогодні учні використовують при створенні колажів вирізки із газет, журналів: фотографії, написи, окремі букви; власні малюнки і написи; графічні ескізи; схеми; кольоровий папір, коректор; роблять витинанки тощо.

Колажі варто починати створювати вже з 5 класу. На перших уроках необхідно пояснити, що таке колаж, показати зразки колажів, які виготовляли учні різних класів; порадити теми для створення перших колажів, щоб школярі могли уявити образ, який будуть утілювати на полотні, потім запропонувати підібрати під цей образ деталі. Інколи сама фотографія, або людина, яка на ній зображена задає настрій колажу. Спочатку п'ятикласники під керівництвом учителя створюють колажі, а згодом – самостійно.

На перший погляд, учням здається, що виготовлення колажів – річ проста, але це не так. Колаж – це гармонійне поєднання змісту і форми. Щоб створити колаж, учням необхідно добре знати матеріал.

Гра зі зміною контексту, маніпуляція над текстом, уміщеним в чужий йому культурний, контекстуальний чи стильовий пласт, виривання слова зі звичного середовища – усе це є найхарактерніші ознаки колажу.

Приємом полягає у створенні композиції на певну тему, в основі якої повинна лежати конкретна ідея. Така композиція створюється за допомогою наклеювання на якусь основу елементів різних матеріалів. При створенні колажу необхідно правильно вибрати об'єкт, над яким треба працювати. Звернути увагу на головніше, не відхиляючись від теми; можна зробити невеликий запис, але обов'язково, щоб усі реквізити були пов'язані одним сюжетом. Фон колажу також може бути різним, залежно від теми, підібраних ілюстрацій, фотографій.

Колажі створюються учнями як самостійно, так і колективно(групова робота), на уроках і в позаурочний час. Учні виготовляють поодинокі колажі і цілу серію колажів, об'єднаних однією темою (див. **Додаток 7**).

Під час самостійної роботи над створенням колажів не придушується ініціатива дітей, створюється ситуація успіху. Опрацьований матеріал учні представляють під час захисту колажів.

Щоб зрозуміти зміст створених учнями колажів, необхідно пояснення до них. І тому до самостійно створених колажів діти дають невеличкий коментар. Це може бути ланцюжок слів, невелике оповідання, короткий аналіз, координатор групи чи учасник розповідає, чому обрані ці малюнки, про що вони нам повідомляють.

Використовувати колажі можна на всіх етапах уроку, адже вони зорієнтовані на підвищення пізнавальної діяльності учнів, на розвиток їх творчих здібностей.

Скрапбукінг та кардмекінг

Відомо, що укладання альбомів на різноманітні теми притаманне багатьом сучасним дівчатам-підліткам. А отже, це може використати й учитель-словесник, запропонувавши школярам створити **скрапбукінг**, присвячений якомусь літературному твору чи творчості письменника.

Скрапбукінг (від англ. *scraps* – дрібні папірчики, записочки, білетики *та book* – книжка) – це «альбом» з фотографіями, фотоколажами, декорований

елементами, картинками, малюнками, замітками, афоризмами тощо, для того, щоб розкрити суть теми, що вивчається. Сторінки такого «альбому» переважно оформлюють за певними темами, літературними напрямками, за творчістю письменника чи літературного героя (див. **Додаток 8**).

Ще одне творче завдання, яке можна запропонувати учням – це створення **кардмейкінгів** (від англ. *card* – листівка та *making* – робити) – листівок ручної роботи. Останнім часом цей вид творчої діяльності дизайнерського характеру став хобі достатньо великої кількості молодих людей (переважно дівчат). Тематика таких листівок може бути різноманітною, зокрема й літературною (див. **Додаток 9**).

Отже, проаналізовані види творчих робіт як приклади креолізованого тексту є складними творами, що органічно поєднують у собі елементи двох різнорідних систем – вербальної та невербальної. Варіативність способів оформлення вербального та невербального компонентів збільшує експресивність цих жанрів, а отже, привертає до них увагу учня-читача та стимулює їхній інтерес до книги. Взаємозв'язок вербального та невербального компонентів полегшує розуміння й заохочує реципієнтів. Названі види КТ постають водночас як твори мистецтва й наочний матеріал у процесі вивчення зарубіжної літератури.

Питання й завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте сучасного учня-читача.
2. Назвіть негативні тенденції розвитку сучасного суспільства. Як це впливає на формування сучасного учня-читача.
3. На які дві групи науковці ділять усі тексти (письмові й усні)?
4. Що таке креолізований текст? Охарактеризуйте різні підходи до визначення цього поняття.
5. Охарактеризуйте різні підходи до класифікації креолізованих текстів.
6. Які, на вашу думку, види креолізованих текстів доцільно використовувати на уроках літератури? На яких етапах вивчення художнього твору?
7. Що таке комікси? Наведіть приклади використання коміксів у процесі вивчення української чи зарубіжної літератури у 6 класі.
8. Створіть буктрейлер за романом В. Скотта «Айвенго» (7 клас) чи повістю І. Франка «Захар Беркут» (7 клас).
9. Створіть постери до вивчення ліричних творів у 8 класі; присвячені ювілею українського чи зарубіжного письменника; постер кінофільму за твором письменника, що вивчається у 10–11 класі (3–4 постера на вибір).
10. Створіть буклет до вивчення творчості Г. Сковороди (9 клас) чи Г. Гейне (9 клас).

11. Створіть серію колажів (комп'ютерний варіант), які можуть бути використані для створення інтерактивного плакату з творчості Ліни Костенко (11 клас, рівень стандарту, академічний рівень) чи Г. Аполлінера (11 клас, профільний рівень).

12. Підберіть матеріали для створення скрапбукінга чи кардмейкінга за творчістю М. Гоголя.

Перевірте свої знання, виконайте тестові завдання:

1. Усі тексти з вербальним і невербальним складником науковці ділять на дві групи:

- а) письмові й усні;
- б) монокодові та полікодові;
- в) гомогенні та лінійні;
- г) полікодовий текст та креолізований текст.

2. Полікодові тексти – це:

- а) тексти лише з вербальним компонентом – несуть переважно смислове, інформаційне навантаження (розмір, вид, колір шрифту тощо не змінюють текст з погляду його змісту);
- б) тексти із вербальним і невербальним компонентом, що характеризуються з боку кількісної презентації цих компонентів, ступеня їх взаємопроникнення чи взаємозв'язку тощо;
- в) тексти лише з невербальним компонентом (малюнок, схема, фотографія, фотоколаж тощо);
- г) усі відповіді правильні.

3. Креолізовані тексти за кількісною ознакою наявності вербального й невербального складника класифікуємо на:

- а) тексти з частковою та повною креолізацією;
- б) тексти візуальні та з повною креолізацією;
- в) візуальні та аудіальні;
- г) візуальні, аудіальні, аудіовізуальні.

4. Рекламний постер складається з таких частин:

- а) гасло, картинка за змістом твору, текст реклами;
- б) картинка за змістом твору, текст реклами;
- в) гасло, картинка за змістом твору;
- г) гасло, картинка за змістом твору, музичне оформлення.

5. Скрапбукінг – це:

- а) «альбом» з фотографіями, фотоколажами, декорований елементами, картинками, малюнками, замітками, афоризмами тощо, для того, щоб розкрити суть теми, що вивчається;
- б) листівка ручної роботи;
- в) своєрідний прийом образотворчого чи іншого мистецтва, який полягає у виготовленні творів за допомогою наклеювання різних матеріалів чи предметів на обрану основу;

г) неперіодичне видання (рекламне, інформаційне, дитяче; путівник, карта тощо), надруковане на одному аркуші, складеному паралельними згинами на зразок ширми.

6. На думку О. Мазур, «необхідною формою роботи, яка може стати оригінальною заміною нудних і довгих рефератів, які учні скачують з Інтернету, навіть не читаючи перед уроком» є на сьогодні:

- а) колаж;
- б) афіша;
- в) буклет;
- г) кардмейкінг.

7. Для того, щоб буктрейлер став ефективним медіаресурсом в рекламі книг, він має виконувати такі базові функції:

- а) інформаційну, комунікативну та культурно-просвітницьку;
- б) інформаційну, комунікативну, розважальну та етичну;
- в) інформаційну, комунікативну, естетичну та культурно-просвітницьку;
- г) інформаційну та культурно-просвітницьку.

8. За способом візуального втілення тексту буктрейлери поділяють на:

- а) видавничі та бібліотечні;
- б) анонс і відгук;
- в) повноцінний відеоролик та слайд-шоу;
- г) ігрові, неігрові, анімаційні.

9. Розповідна подача інформації про книгу:

- а) фактографічна – презентує основу сюжету книги;
- б) емоційно-чуттєва – передає основні настрої книги та читацькі емоції;
- в) ідейна – транслює ключові ідеї та загальну змістовну спрямованість твору.

10. Серед учасників групи, що готує комікси, має бути обов'язково *летерер* – це:

- а) той, хто вигадує власне історію та її героїв;
- б) той, хто робить текстові написи;
- в) який усю історію вимальовує на папері без кольору;
- г) той, хто усе розфарбовує.

Як створити комікс

Інструкція для творчої групи

1. Шляхом колективного обговорення оберіть тему. Використайте для цього знання з пройденого вами матеріалу. Перегляньте ще раз сторінки підручника. Не поспішайте. Від вибору теми залежить подальший хід та успіх вашої роботи.

2. Продумайте сюжет. Сюжет повинен бути не лише цікавим, а й надавати можливість вам проявити свою власну творчість та фантазію. У разі можливості використайте додаткову літературу.

3. Розподіліть обов'язки між членами вашої групи. Зважайте на інтереси та схильності кожного члена вашої групи. Розподіл ролей повинен бути добровільним:

а) автор – людина, яка розроблятиме розвиток сюжету та дії героїв коміксу. Автор повинен глибоко знати літературний текст. Автор має стежити за відповідністю сюжету фактам, описаним у творі;

б) художник – член групи, який всю історію вимальовує на папері без кольору. На нього покладається обов'язок змалювати героїв та ситуації, максимально наближені до реальності;

в) колорист – член групи, який розфарбує комікс. Він повинен бути обережним у доборі кольорів.

г) летерер – член групи, що зробить текстові написи. В усіх коміксах написи виконуються вручну.

4. Сплануйте свою роботу. Чітко дотримуйтеся плану. Не забувайте, що успіх групи залежить від роботи кожного члена групи.

Час від часу переглядайте критерії, за якими оцінюватиметься ваша робота.

5. Після створення коміксу підготуйтеся до презентації своєї роботи перед класом. Надайте можливість кожному члену групи виступити перед однокласниками та розповісти про свою роботу.

Основні етапи створення буктрейлера

Підібрати книгу для створення буктрейлера.

Створити сценарій – продумати й написати текст сюжету залежно від змісту майбутнього буктрейлера (розповідний, атмосферний чи концептуальний). Якщо це розповідний буктрейлер, важливо внести інтригу та викласти сюжет так, щоб читачеві неодмінно захотілося дізнатися, що ж відбуватиметься далі. Якщо атмосферний – необхідно визначити настрій книги й те, за допомогою яких засобів його можна передати. Якщо концептуальний – як можна візуально зобразити ключові ідеї книги. Можна використати цитати з книги.

Дібрати матеріали для створення динаміки відеоряду. Потрібно підібрати фотографії чи малюнки, відсканувати розворот обкладинки з анотацією та ілюстрації з книжки, зняти власне відео або знайти вже готове в Інтернеті. Якщо книга була екранізована, можна використати з фільмів-екранізацій, проте не надто захоплюватися, щоб не створити рекламу фільму. Можна також скористатися гіф-анімацією та футажами.

4. Підібрати музику чи записати озвучений текст, якщо це передбачено сценарієм. Можна використати безкоштовно й без порушення авторських прав музику за ліцензією Creative Commons. Для монтажу аудіофайлів можна використати програму Sound Forge.

5. Вибрати програму для обробки відео. Найбільш доцільними програмами є: Windows Movie Maker, SonyVegas Pro, онлайнвий відеоредактор – www.youtube.com/editor.

6. Відеомонтаж – вирізати чи склеїти фрагменти відео, додати звукову доріжку, змінити розмір відео, субтитри, накласти ефекти й переходи, різноманітну музику тощо. Після цього потрібно записати відео на жорсткий диск ПК.

Загальні принципи створення буктрейлера

1. *Середній інтервал ролика – 1-3 хвилини.* Звичайно, за бажанням можна взяти й більший часовий інтервал, проте за умови логічно побудованого сюжетного відеоряду. (Не варто перевантажувати глядачів красивою й ефектною «водою». Якщо ж за планом виходить більше 4 хвилин, то можна розбити ролик на дві частини.)

2. *Важливо дотримуватися одноманітності ілюстрацій:* якщо мальовані ілюстрації – то всі мальовані, якщо аніме – то аніме, якщо фото – то всі фото. При цьому бажано враховувати стилістику музики й відеоряду. (Картинки в стилі фентезі навряд чи будуть добре виглядати в поєднанні з частушками, а класичний «Вальс квітів» – з аніме.)

3. *Ролик повинен чіпляти й інтригувати.* Для цього важливо підбирати не лише яскраві й ефектні картинки, а й влучні цитати. Не варто переказувати зміст твору. (Якщо виникають складнощі з написанням сценічних фраз, можна використовувати, наприклад, вдалі діалоги з обмальованням конфлікту та наступною презентацією головних героїв.)

4. *Акцент на якість і простоту.* Аудіотрек повинен бути якісним, без шумових ефектів і з одним рівнем гучності, а ілюстрації – чіткими та без сторонніх елементів. (Якщо ви скачали картинки з інтернету, то рекламу на них краще замазати, або ж одразу шукайте «чисті» малюнки.)

5. *Шрифт у титрах і субтитрах повинен бути розбірливим і читабельним.* Краще використовувати простий і звичний TimesNewRoman, ніж красивий і витіюватий готичний шрифт, який ніхто крім вас не зможе прочитати. Буктрейлер ви створюєте не для себе, а для потенційних читачів, тож уникайте зайвих складнощів.

6. *Пам'ятайте про авторські права.* При використанні «чужих» матеріалів у створюваному відео переконайтеся, що вони лежать у вільному доступі. Звичайно, краще використовувати класичну музику та старі фільми, однак якщо ваш вибір пав на незвичну музику чи роботи сучасного художника, то за можливості потрібно зв'язатися із правовласником та запитати про дозвіл на використання матеріалів. (У будь-якому випадку у фінальних титрах чи в описі під відео не зайвим буде вказати, що всі права на використані матеріали належать правовласникам, указати на ресурси й назви джерел, авторів і правовласників, а також уточнити, що матеріали використані в ознайомлювальних цілях.)

Важливо! *Актуальним є опитування читацької аудиторії:* які моменти загалом за сюжетом та окремо зі сцен подобаються, чим книга зачіпає, а чим може відштовхнути. Думки часто не збігаються: те, що подобається авторові, іде мимо читача, а те, що має другорядне значення – викликає захват. А буктрейлер робиться для читачів! Можете протестувати вашу творчість на друзях і знайомих: послухати їх враження й зауваження.

**Увага! Всім!
Дорослим і малим!**

Кохання, пригоди, happy and.
Все як у дорослому житті!
І все це у казці Г.К.Андерсена «Дюймовочка».

Поспішайте!

← 1

← 2

← 3

1. Гасло. Над картинкою зверху розміщується вислів, який повинен змусити підійти до плакату, закликає до уваги. Кожен учень повинен знайти «свій» вислів. Він повинен бути оригінальним. Наприклад:

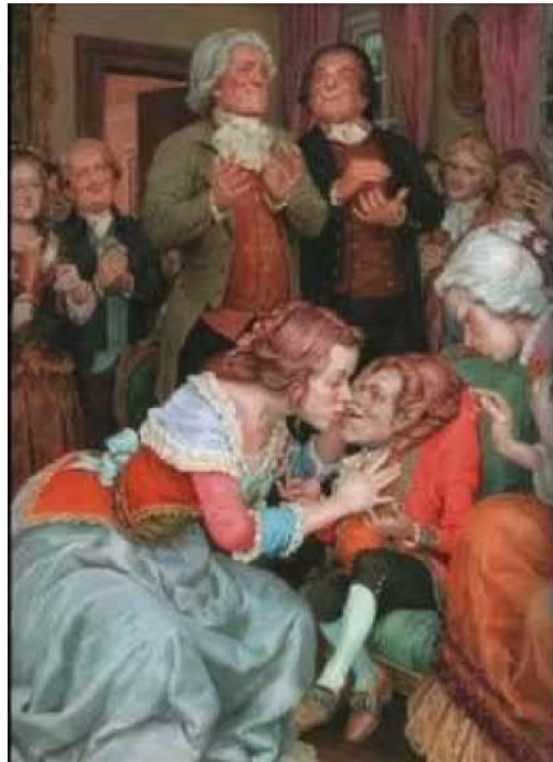
- **Зверніть увагу!**
- **Зазирніть сюди!**
- **Обов'язково прочитайте!**
- **Це дуже цікаво!**
- **До уваги читачів!**

Важливо продумати також шрифт: розмір, колір.

2. Картинка. Розміщується по центру листка і займає більшу половину плаката. Вона повинна бути яскравою, без зайвих надписів. Не будь-яка картинка з Інтернету може підійти. Це може бути власний малюнок, але просканований, чи ілюстрація до твору. Картинка повинна ілюструвати вашу думку (рекламний текст), ідею роботи.

3. Текст реклами. Розміщується під картинкою. Найскладніша частина. Потрібно добре продумати, що сказати для того, щоб інших, того, хто буде читати рекламу, зацікавити цією книгою. Спробуйте скласти 3-5 реченнями рекламу книзі, не переказуючи її зміст повністю, подумайте, чим ця книга може зацікавити інших? Цей текст повинен викликати бажання взяти книгу й прочитати її. Дуже часто діти допускають типові помилки: пишуть біографічні данні письменника чи переказують зміст твору. **Потрібно дітям наперед пояснити, що це помилка!**

Увага!
Саме для тих, хто мріє стати улюбленцем долі!

Ви вірите в дива?

**І було б добре: без зусиль отримати все, що
забажаєте?**

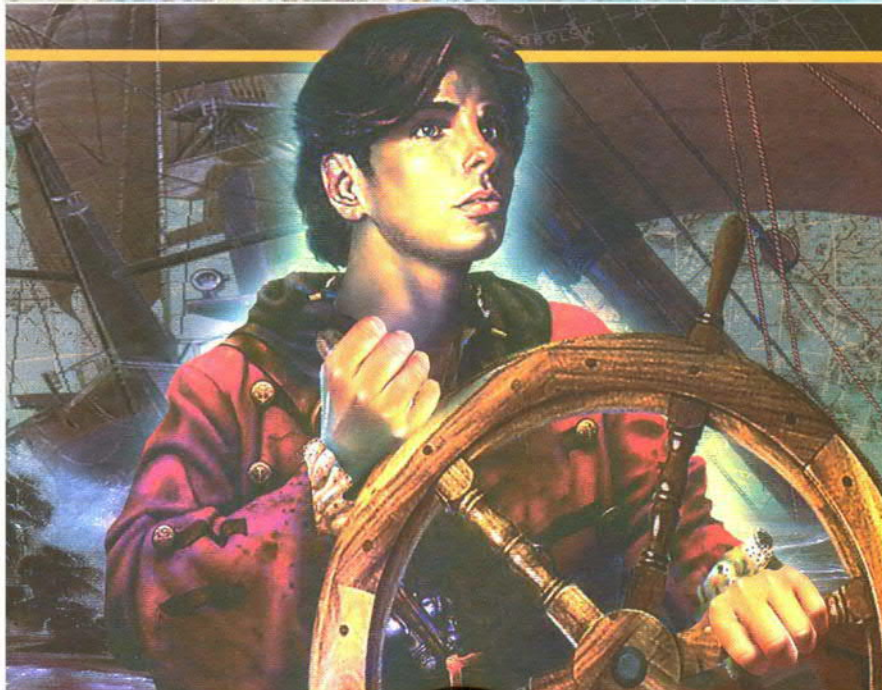
Уявіть, що Ваше бажання здійсниться.

Яким воно буде?

Але обережніше!

**Подумайте: чи готові Ви до такого здійснення
бажань, як у творі Е. Т. А. Гофмана
«Малюк Цахес на прізвисько Цинобер»?**

Увага! Увага! Увага!

**Вам подобаються небезпечні пригоди
на морі та на суші?**

**Ви переконані, що тільки сміливим
підкоряються моря???**

**Якщо так, то роман Жуль Верна
«П'ятнадцятирічний капітан»**

саме для Вас!!!

ЧИТАЙТЕ!

УСІ СЮДИ!!!

МРІЙЛИВІ ЛЮДИ З КРИЛАМИ!

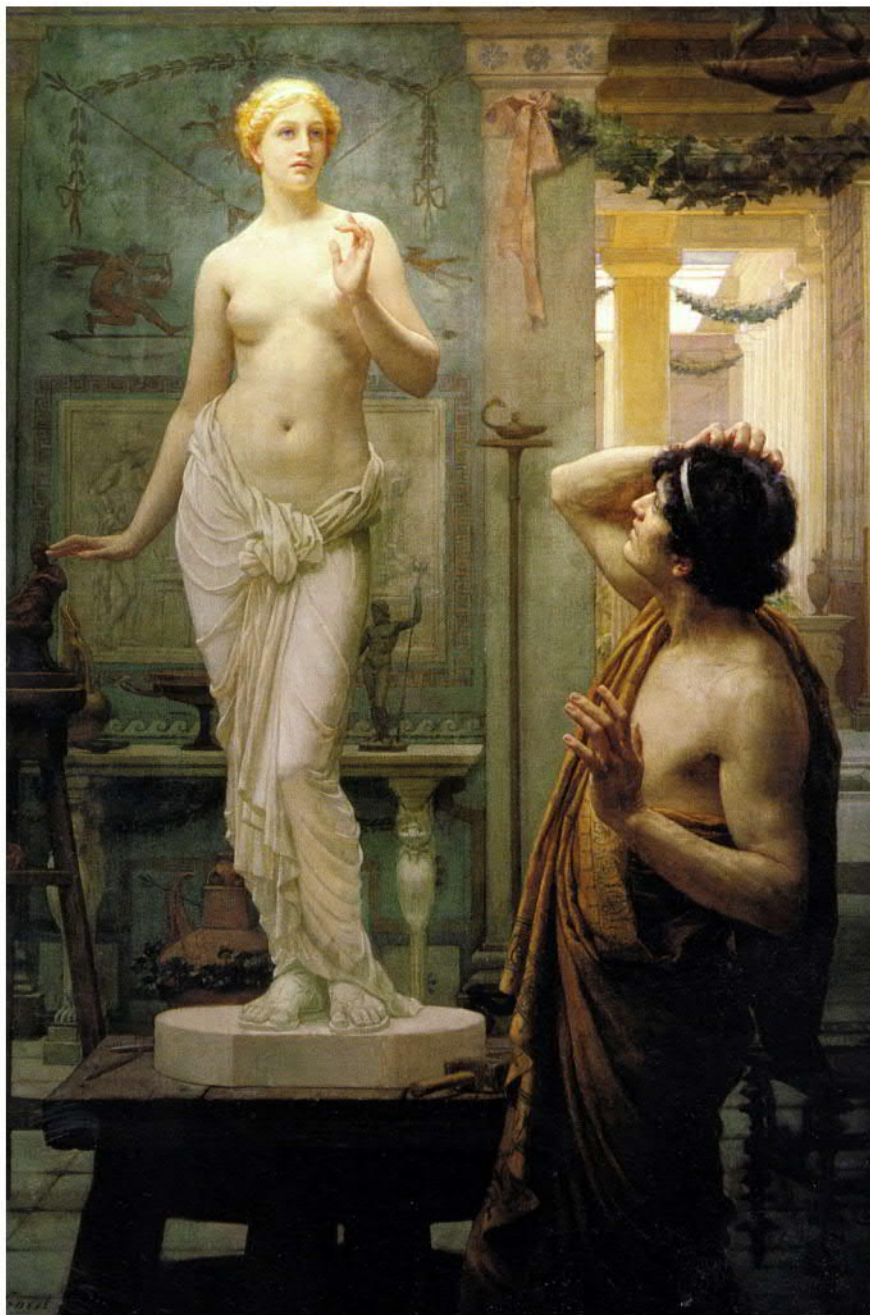
Чи хотіли б ви мати крила й літати високо в небі?

Якщо так, то міф надасть вам практичні поради з «крило будування».

Але будьте уважні! Цікавинка інженерної думки хлопців із Давньої Греції призвела до сумних наслідків.

Прочитайте міф і дізнайтеся, чи можна все ж таки доторкнутися до сонця?!

***Увага! Тільки сьогодні!
Відчуй себе творцем!***

***Хочеш дізнатися, до чого призводять бажання?
Прочитай міф: "Пігмаліон і Галатея"***

Увага! Увага! Увага!

Дива трапляються!

А

Ви колись бачили кораблі з пурпуровими вітрилам та чарівними капітанами? Ні?

Тоді повість

О. Гріна «Пурпурові вітрила»

саме для Вас.

Романтичне кохання, щирість та віра у дива – те, чим наповнена кожна сторінка твору.

Відкладіть усі свої справи й пориньте у чарівний світ моря, любові й здійснення

МРІЙ...

СЕНСАЦІЯ!

Ви ще не чули про

літаючих чортів?!

Тоді повість Миколи Гоголя «**НІЧ ПЕРЕД РІЗДВОМ**» саме для вас!

Прочитайте захопливий, сповнений гумору та українського колориту, твір та перенесіться в чарівний зимовий світ різдвяної казки!

ВИРУШАЄМО!

Увага!

Виклик для вдумливих читачів!

На що здатна людина, аби повернути свою

втрачену божественність?

**А чи здатний заради людства бог втратити
своє право на божественність?**

Такі на перший погляд різні герої...

А чи зможете знайти в них спільне?

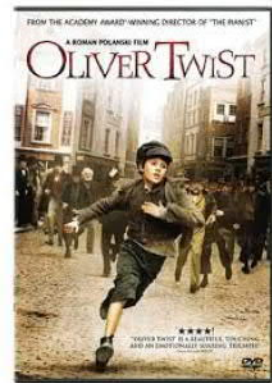
**Прочитайте міфи про Прометея та Геракла.
Побачите схожість у несхожості!**

Пам'ятайте!

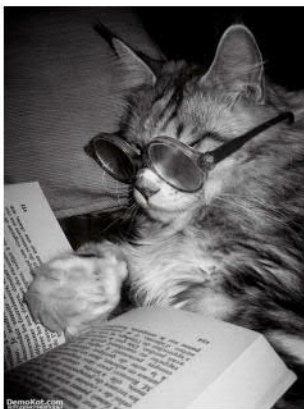
(Пам'ятка для учнів)

1. Починайте виконання завдання, лише чітко продумавши тему буклету.
2. Усю вибрану інформацію розділіть на головну та другорядну.
3. Спробуйте основний матеріал поділити на підтеми.
4. Інформацію в буклеті обов'язково повинен супроводжувати ілюстративний матеріал.
5. Продумайте оптимальне розміщення інформації (текстової та ілюстративної).
6. Детально продумайте дизайн буклету (колір, шрифт, рамки).
7. Будьте готові під час захисту відповісти на будь-яке запитання з підготовленої теми.

Колаж до твору Ч.Діккенса “Пригоди Олівера Твіста”

Фотоколаж

Колаж до твору П. Целана „Фуга смерті”

Автор Ковнір О.

**Колаж до казки-притчі А. Сент-Екзюпері «Маленький принц»
Автор В. Щербатюк**

**Колаж до поезії Т. Мельничука «Вночі яблука прохолодні...»
Автор В. Щербатюк**

**Колаж до поезії Г. Аполлінера «Міст Мірабо»
Автор В. Щербатюк**

8

Автор В. Щербатюк

Додаток

www.pearimountainsoft.com

Робота з ілюстраціями на уроках літератури

Мистецтво бути серйозним та вишуканим читачем включає в себе крім доброго знання тексту твору, ще й уміння сприймати й оцінювати ілюстрації до книги.

Ілюстрація – (від латинського *illustratio*) – живий опис, наочне чи графічне зображення явищ; малюнок;

пояснення, тлумачення за допомогою наочних прикладів; зображення, що супроводжує й доповнює текст, тобто наочне відображення змісту літературного твору.

Видатний педагог К. Ушинський вважав ілюстрацію одним із найважливіших засобів виховання і навчання і висував перед ілюстраторами вимоги органічно поєднувати пізнавальний початок у книзі для дітей з початком художнім.

Ілюстрації у книзі не лише допомагають читачу при первинному читанні, але й доповнюють, узагальнюють сприйняття твору, підсилюють враження від твору загалом. Відомий дитячий поет С. Маршак наголошував, що ілюстрація «не повинна дублювати авторську думку в тексті, вона має надавати дитині додаткові переживання».

Суттєва особливість ілюстрації полягає в тому, що художник підпорядковує свої творчі завдання ідейному змісту літературного твору, який він ілюструє. Ілюстрація займає підпорядковане місце; провідним є художній текст; вона розкриває зміст твору у всьому обсязі й повноті, показує розвиток подій, зміни, що відбуваються у зв'язку з розгортанням сюжету. Ілюстрація статична, вона зображує окремі епізоди, портрети героїв, картини природи. Діти отримують повну уяву про зміст твору тільки після того, як він буде прочитаний. Бо в книзі взаємодіють два види мистецтва: художнє слово (текст), що виражає ідейний зміст загалом, та ілюстрація, що зображує його сторони, які доступні й зрозумілі дітям; ілюстрації містять сюжет, що дозволяє показати неіснуючий світ, світ фантазії, уяви.

Ілюстрація розширює уявлення про навколишній світ, розвиває спостережливість, уміння виділяти головне і другорядне. Дивлячись на ілюстрації, дитина ніби подумки діє разом з героями твору, переживає за них. Ілюстрації живлять дитячий розум позитивними уявленнями про людські вчинки, розвивають зорову пам'ять.

Рекомендується читати той самий художній твір, але з ілюстраціями різних художників. Бо кожний художник по-своєму бачить зміст твору і передає його різними фарбами, штрихами тощо. Різні малюнки до того ж твору зацікавлюють учнів, сприяють розвитку уяви, зосередженості й уміння порівнювати. Учитель має реагувати на кожне зауваження дітей щодо

ілюстрацій, заохочувати всі висловлювання. Словесний коментар учителя до ілюстрацій художників – це один із засобів спонукання учнів до розмови, розвитку в них оцінних суджень.

Серед **видів робіт з ілюстрацією** на уроках літератури можна виділити такі:

➤ розгляд ілюстрації до твору та роздуми над тим, чи так уявляли учні ці сцени творів та їх героїв (можуть бути такі запитання: *Чи подобається вам картина, яку намалював юний художник? Чи відповідає вона авторському опису? Які художні деталі свідчать про особливу увагу до художнього твору?* тощо);

➤ вибіркоче читання за малюнком:

а) *учень зачитує той уривок, що зображено на ілюстрації до твору;*

б) *учні обмінюються малюнками, знаходять уривки з тексту і виразно читають їх;*

➤ переказ тексту художнього твору за ілюстраціями школярів

➤ намалювати лише одну річ, яка б символізувала художній твір (героя);

➤ коментар учителя з використанням ілюстрацій до твору;

➤ за допомогою кольорів зобразити настрій уривка, поезії;

➤ зіставлення ілюстрацій різних авторів до твору;

➤ створення проблемної ситуації на основі ілюстрацій до твору;

➤ малюнки до діафільму (поезії С. Єсеніна, М. Басьо, О. Блока, Ф. Тютчева, П. Верлена тощо);

➤ зображення елементів побуту героїв (*плац Снігової королеви; кімнату Соні Мармеладової, Раскольнікова; терем молодій царівни з «Казки про мертву царівну» О. Пушкіна тощо. На уроці назвати побутові речі того часу, спираючись на ілюстрацію*);

➤ письмова робота за прочитаним твором з використанням ілюстрації до нього тощо.

Отже, чітко продумана і організована робота з ілюстраціями до творів на уроках літератури дає можливість збагатити читацьке сприйняття, поглибити його і розширити, сприяє читанню та перечитуванню художнього твору.

Малюнки до художніх творів на уроках літератури не є переважанням учнів. Навпаки, на думку багатьох учителів-практиків, учні середньої ланки і старших класів охайніше ведуть робочі зошити, яскраво оформлюють реферати, зошити для позакласного читання.

За допомогою малюнка ми пізнаємо не тільки художнє сприйняття і розуміння твору дитиною, а й її інтимний духовний світ, особливості мислення, емоційне сприйняття подій, героїв, часу. А ці знання вкрай необхідні вчителю. Ще В.А. Сухомлинський у своїй книзі «Серце віддаю дітям» підкреслював: «Музика – уява – фантазія – казка – творчість – ось та стежка, йдучи якою, дитина розвиває свої духовні сили».

Пропонуємо деякі види робіт з ілюстраціями.

Завдання.

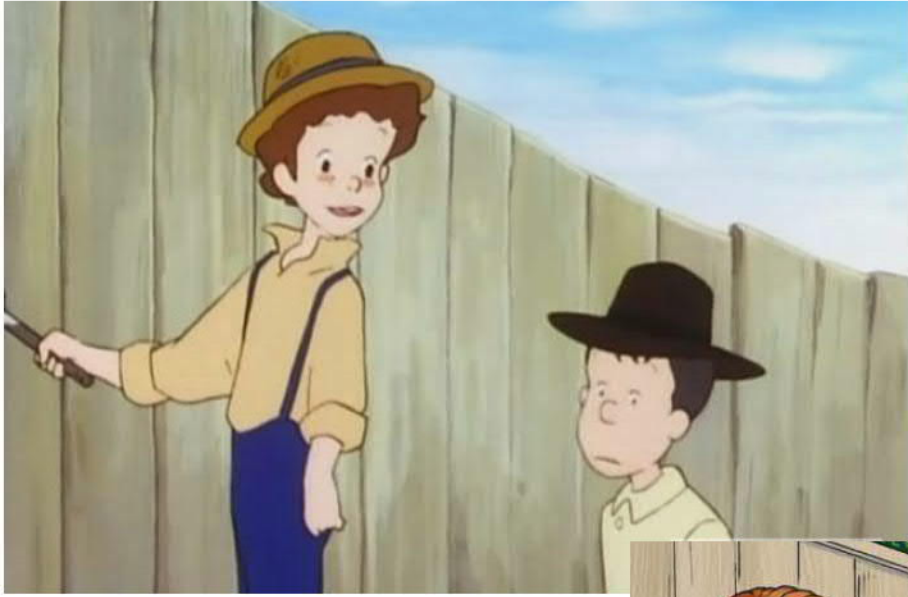
На якій із ілюстрацій авторів вдалося найточніше передати образ Климка (повість Гр. Тютюнника «Климко»)? Свою думку поясніть, використавши відповідні цитати з тексту.

Завдання.

На якій із ілюстрацій художникові вдалося найбільш точно передати характер Тома Сойера під час фарбування паркану?

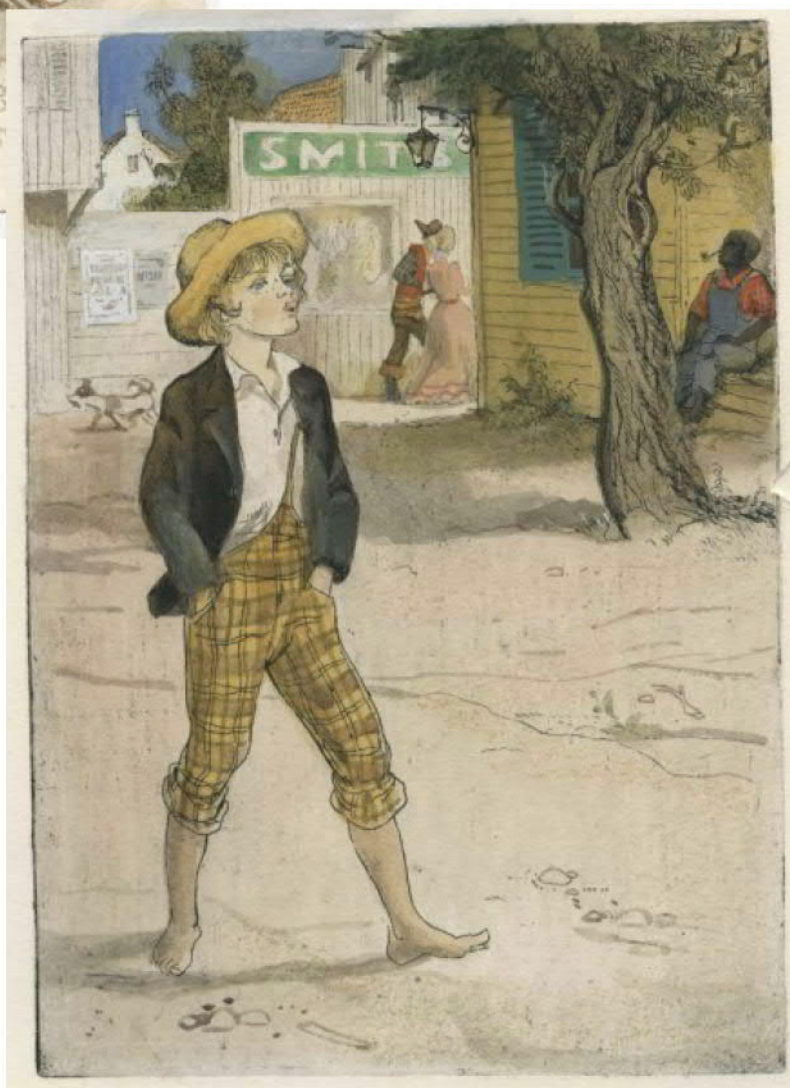

Вправа «Чи можна вірити художнику?»

Перед вами ілюстрації до твору «Пригоди Тома Соєра»? Зробіть висновок: чи можна вірити художнику?

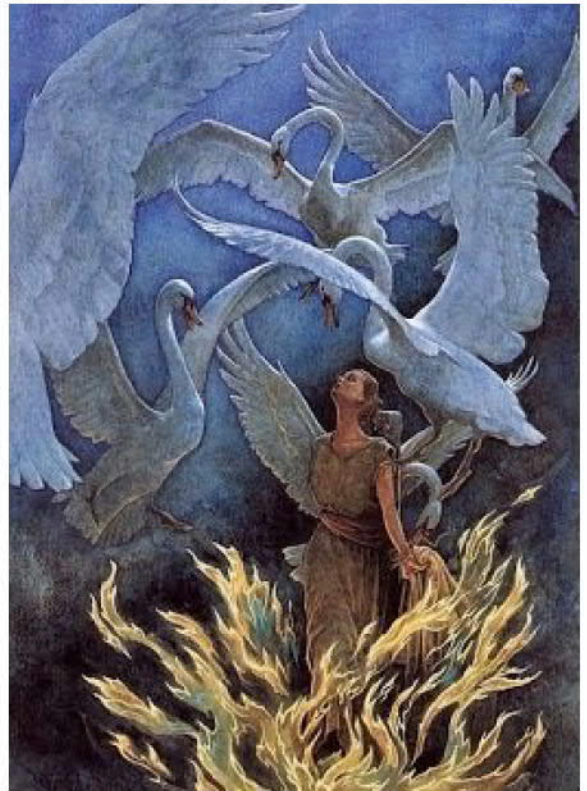

Завдання.

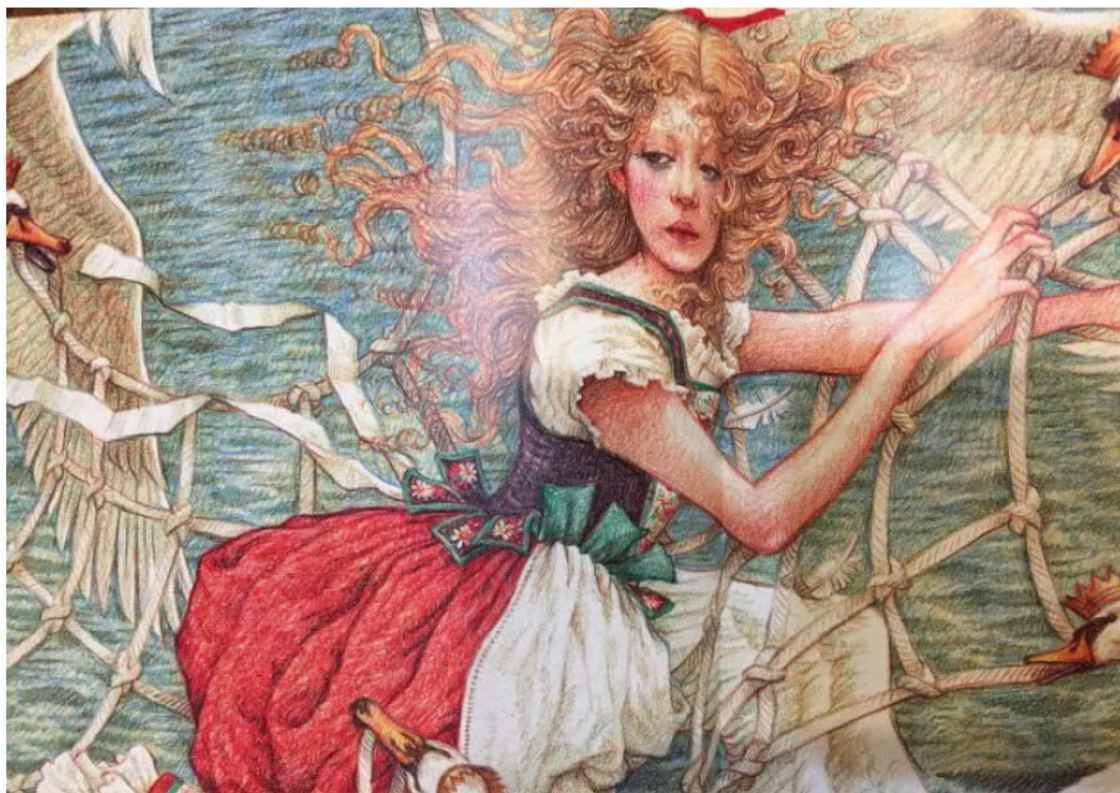
На якій із ілюстрацій до казки Г. К. Андерсена «Дикі лебеді» розкрито всепоглинаючу любов Ельзи до своїх братів?

Завдання.

А якою ви уявляли собі Елізу? Чому? Чи погоджуєтеся ви з думками художників?

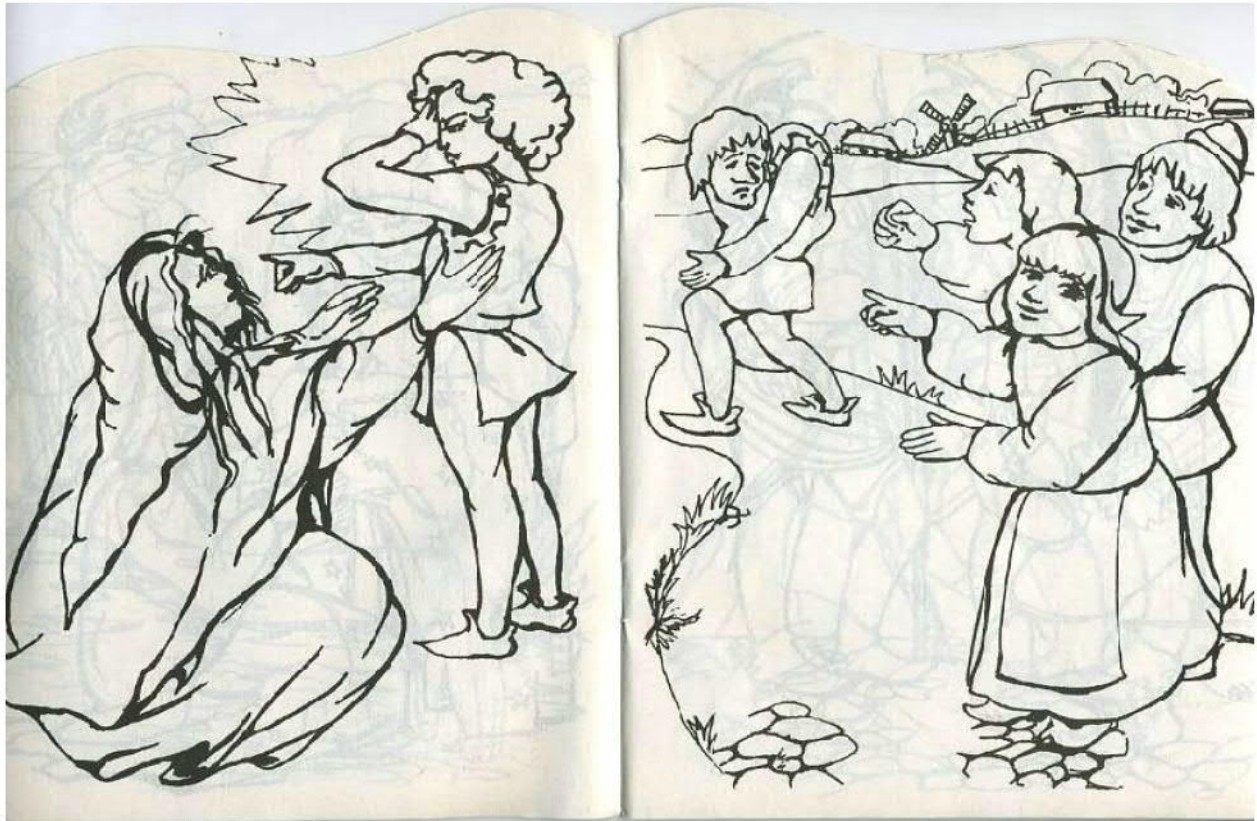

Завдання.

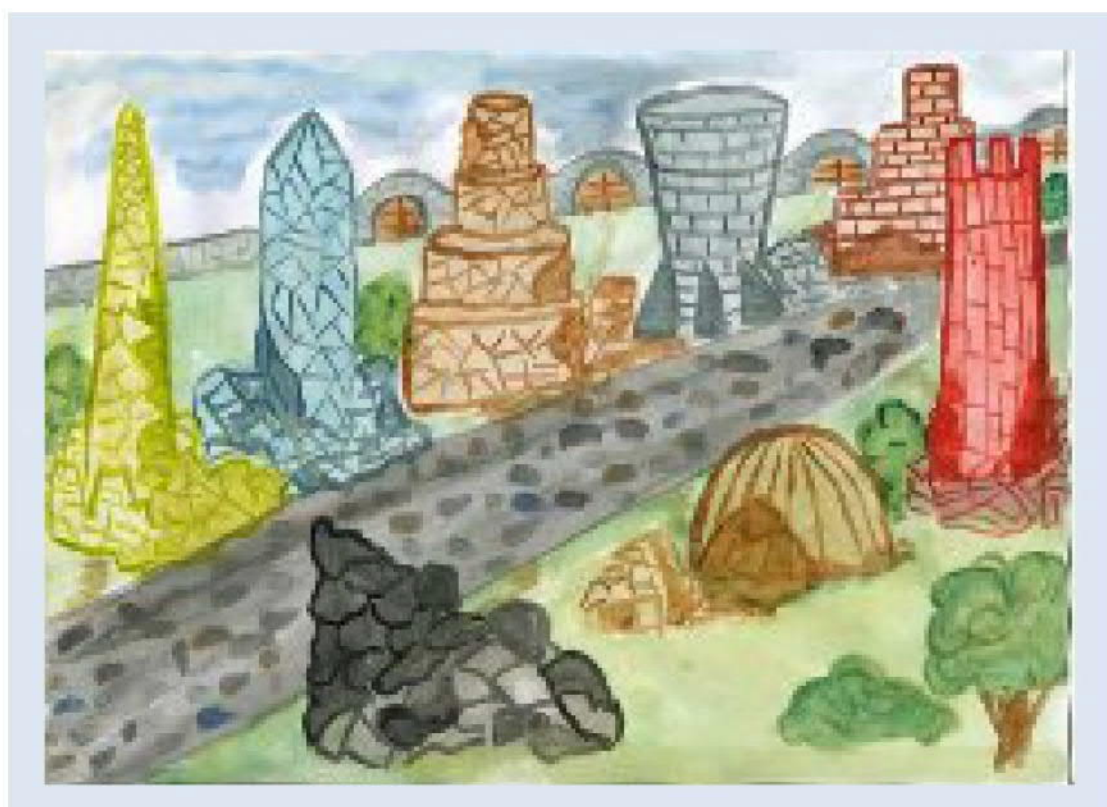
За допомогою кольору спробуйте змалювати власне ставлення до героїв відомих творів. Укажіть назви цих творів.

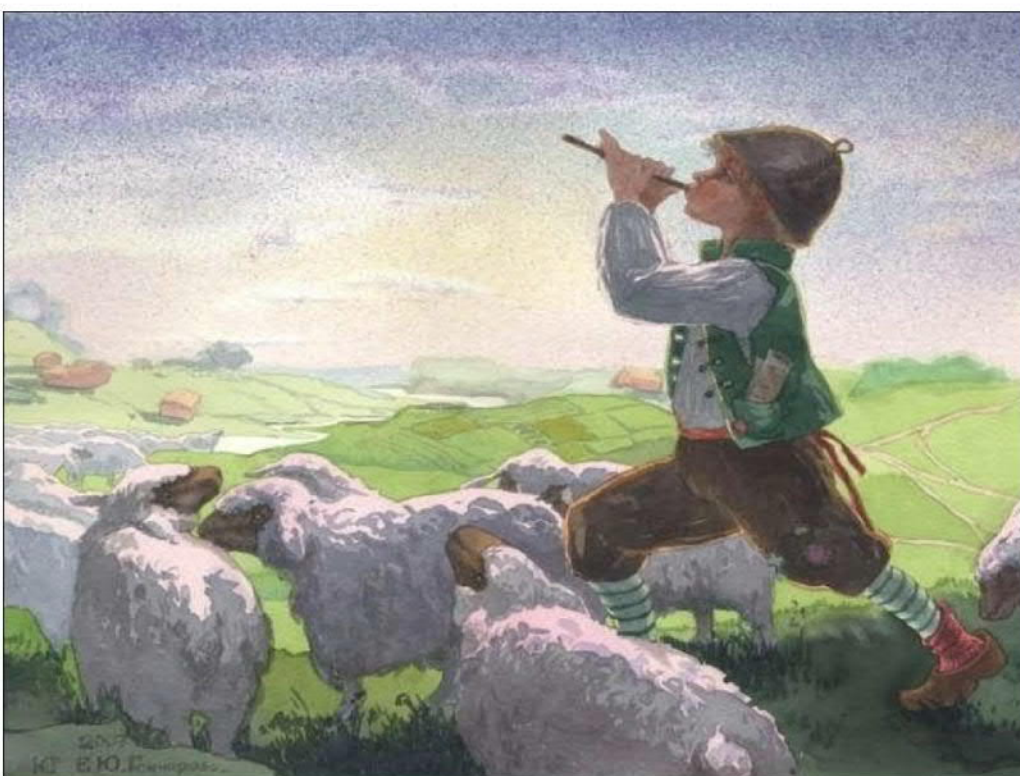
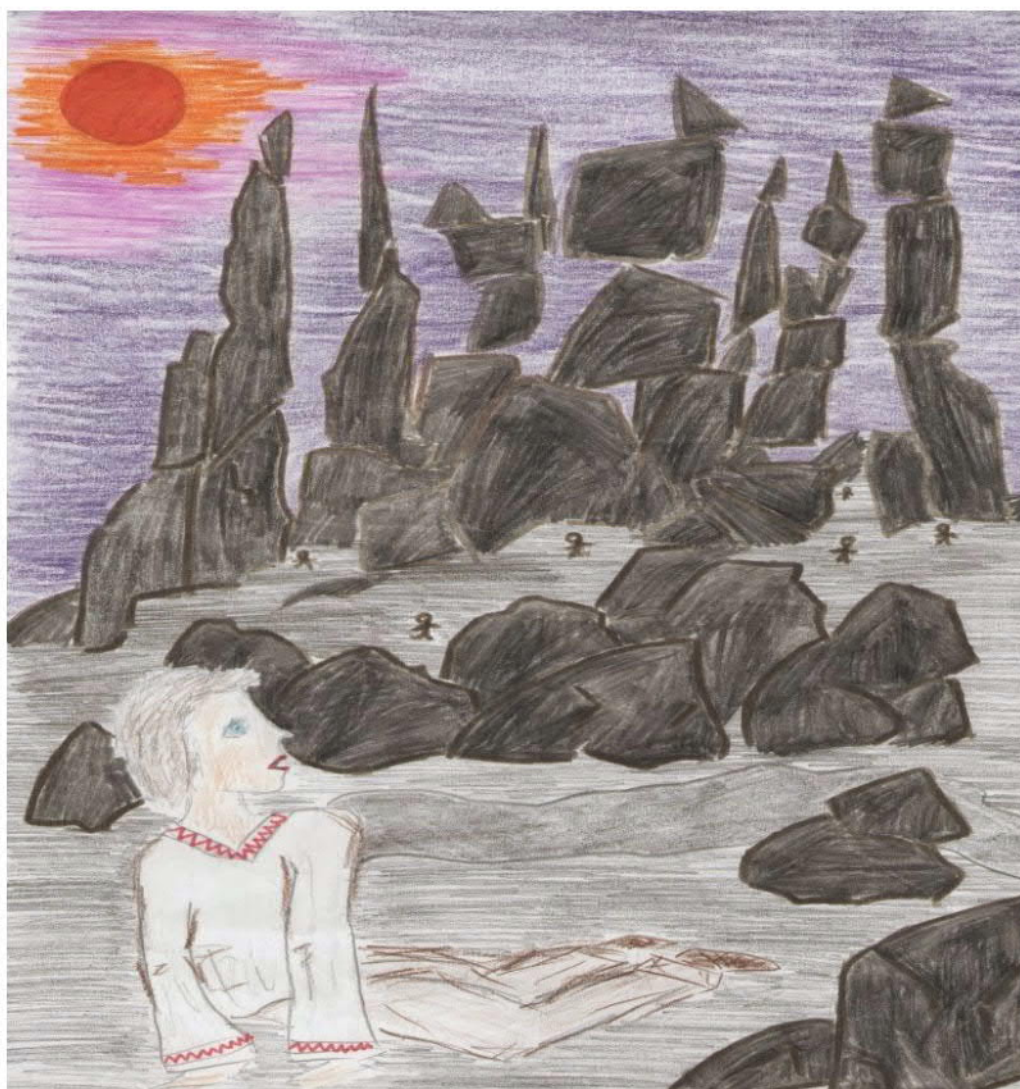

Завдання.

Розташуйте ілюстрації за порядком їх появи у творі Е. Андіївської «Казка про ЯЯн».

Завдання.

Розгляньте запропоновані малюнки, назвіть автора і твір; персонажів, з яким асоціюються у вас ці малюнки та аргументуйте свою відповідь.

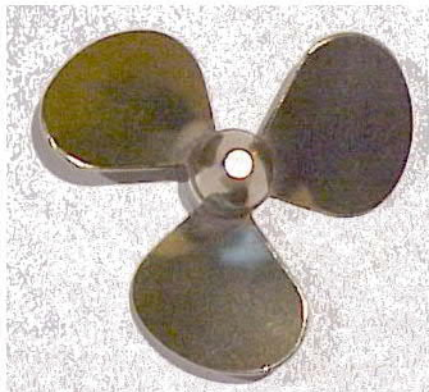
1.

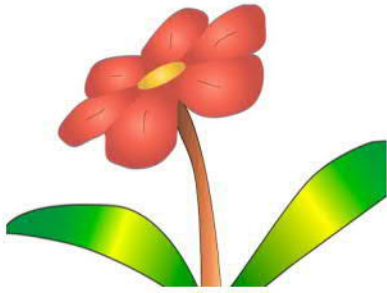
2.

3.

4.

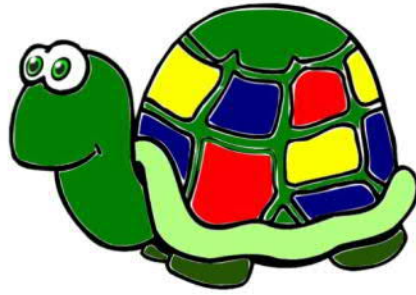
5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

20.

21

22.

23.

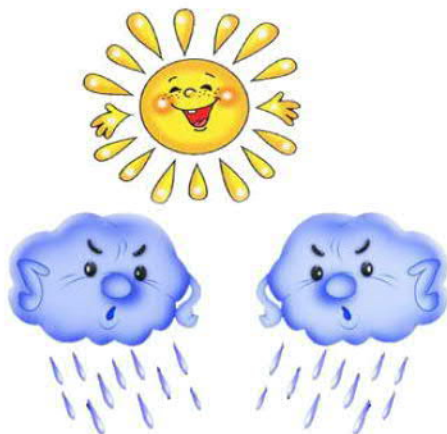
24.

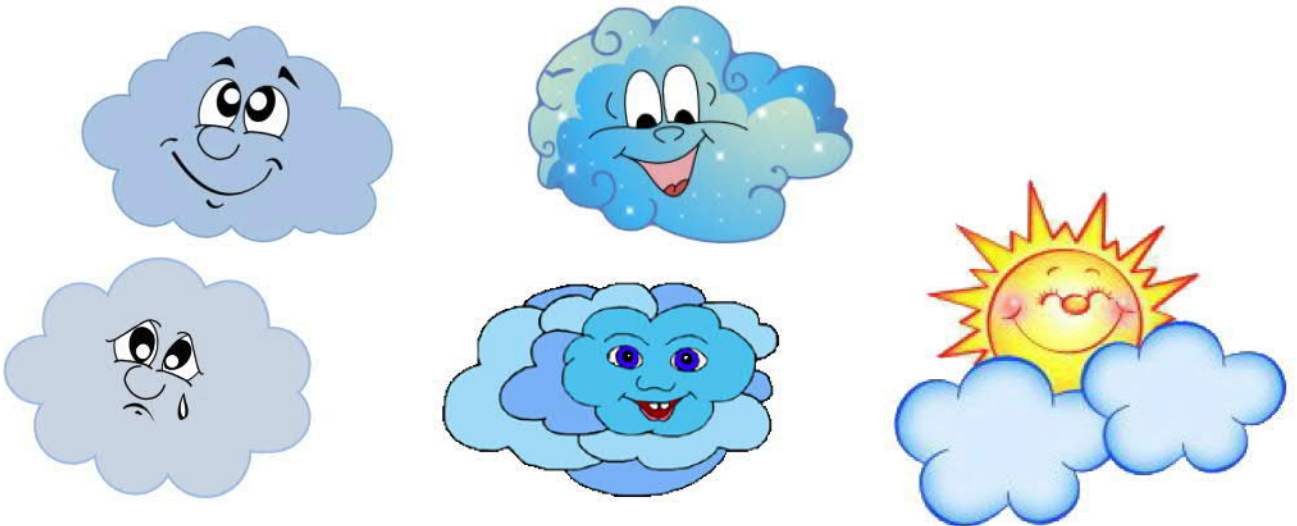

25.

Завдання. Скласти за малюнками казку «Пригоди Хмаринки».

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Поміркуйте, чи потрібні у сучасній книзі ілюстрації за умови екранізації твору? Свою позицію доведіть.
2. Ілюстрацію до якого із прочитаних творів ви вважаєте найбільш удаюю? Поясніть чому?
3. Створіть власні ілюстрації до будь-якого твору в 6 класі.
4. Наведіть приклади невдалих ілюстрацій до шкільних творів. Чим зумовлено, на вашу думку, хибне уявлення художника?
5. Як ви вважаєте, чи кожне нове перевидання книги потребує нових ілюстрацій? Поясніть на конкретних прикладах.
6. Назвіть функції, які виконує ілюстрація до художнього літературного твору.
7. Деякі редактори вважають, що створити якісну і відповідну ілюстрацію до класичного художнього літературного твору може тільки художник, який живе в той же час, що й автор. Чи погоджуєтеся ви з цією думкою. Відповіді продемонструйте відповідними прикладами.
8. Назвіть основні завдання, що виконують ілюстрації до твору «Незвичайні пригоди Івана Сили» О. Гавроша у 7-му класі.
9. Розробіть вимоги до сучасної ілюстрації шкільних творів.
10. Доведіть, що перед тим як створювати ілюстрацію потрібно повністю прочитати книгу.
11. Проведіть невеличке дослідження серед учнів – яка ілюстрація (чорно-біла чи кольорова) найкраще впливає на початкові відомості про твір.
12. Чи повинен, на вашу думку, у шкільних підручниках з літератури бути один художник, чи до кожного нового твору інший? Чим зумовлений ваш вибір?

Перевірте свої знання, виконайте тести:

- 1. Назвіть функції, які виконує ілюстрація до художнього літературного твору:**
  - а) допомагає читачеві в орієнтуванні у відповідному творі;
  - б) економить час під час читання;
  - в) створює первинне враження про книгу;
  - г) слугує додатком до сюжету.
- 2. Чи впливає вік художника на створення ним якісної ілюстрації ?**
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) інколи;
  - г) не завжди.
- 3. Чи варто передруковувати нові видання зі старими ілюстраціями?**

- а) так;
- б) ні;
- в) інколи;
- г) не завжди.

4. Чи повинно ілюстрування художньої літератури в обов'язковому порядку враховувати вік читача творів?

- а) обов'язково;
- б) ні;
- в) інколи;
- г) не завжди.

5. Чи має ілюстрація стовідсотково відповідати змістові твору?

- а) обов'язково;
- б) ні;
- в) інколи;
- г) не завжди.

6. Від чого залежить якість і тип ілюстрацій художньої літератури?

- а) типу видання;
- б) кола читачів;
- в) тиражу;
- г) моди.

7. Чи спроможна ілюстрація спотворити початкові відомості про твір?

- а) так;
- б) ніколи;
- в) інколи;
- г) не завжди.

ВИКОРИСТАННЯ «ХМАРИ ТЕГІВ» НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ЛІТЕРАТУРИ

«Хмара тегів» (хмара слів, або зважений список) – це візуальне відтворення списку слів, категорій, міток чи ярликів на єдиному спільному зображенні. За допомогою «хмар тегів» можна візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації.

Залучення цього методу доречне на уроках з будь-якої навчальної дисципліни. Наприклад, на уроках літератури, історії чи географії можна відобразити імена видатних постатей, які жили у певний час. На заняттях з мов у такий спосіб можна візуалізувати приклади слів за певним правилом, слова-виключення тощо.

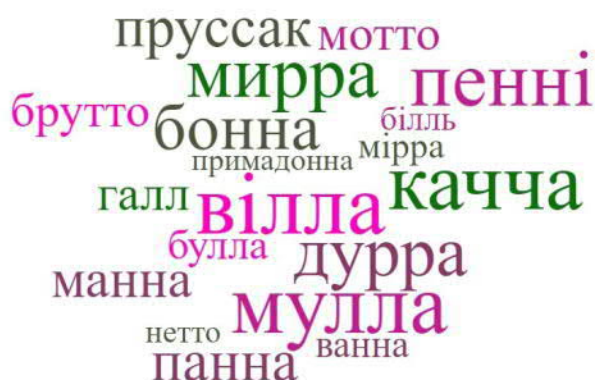
«Хмару тегів» можна легко згенерувати власноруч з використанням спеціальних програм.

1. Word It Out

Word It Out – безкоштовний англomовний сервіс для створення «хмар слів», який є одним із найпростіших і зручних у використанні.

Якщо ваша англійська недосконала, у браузері Google Chrome можна налаштувати автоматичний переклад сторінки, будь-якою зручною для вас мовою.

Сервіс WordItOut був створений спеціалістами компанії Enideo з Великої Британії.

Приклад «хмари слів-винятків» до правил правопису подвоєння приголосних у словах іношомовного походження в українській мові (створено за допомогою Word It Out)

Ключові переваги Word It Out:

- сервіс є безкоштовним та не потребує реєстрації на сайті;
- кириличні шрифти не спотворюються при відображенні;

- можливість обрати на власний смак 2 кольори, у яких буде показано текст та фон;
- наявність функції обирання орієнтації сторінки та співвідношення сторін зображення;
- можливість виключати короткі слова із «хмари»;
- наявність кнопки випадкових налаштувань, завдяки якій можна генерувати різні варіанти відображення тексту;
- вільний доступ до скачування власноруч створеної хмари чи її поширення за допомогою посилання.

2. Word Cloud Generation

Word Cloud Generation – англomовний сервіс для створення «тегових хмар», який має найбільш зручну інтуїтивно зрозумілу навігацію.

Сервіс було створено лондонським програмістом, спеціалістом зі створення візуалізацій Джейсоном Девісом у 2004 році.

Ключові переваги Word Cloud Generation:

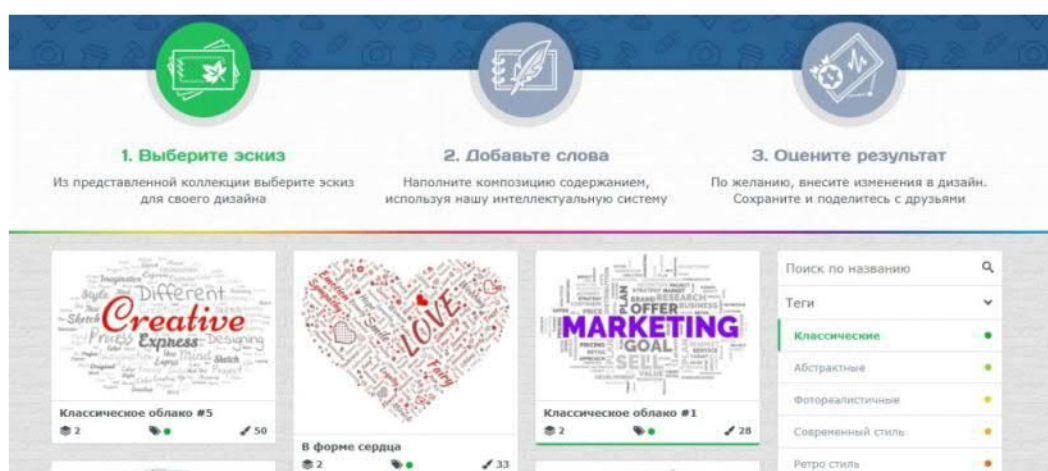
- інтуїтивно зрозуміла навігація сервісом;
- можливість вибору кількості слів, їх величини та кута положення;
- можливість зміни шрифтів (проте їх назву треба вводити вручну);
- створену власноруч «хмару слів» можна роздрукувати безкоштовно в растровому та векторному форматах без реєстрації на сайті.

3. Wordcloud.pro

Wordcloud.pro – російськомовний слово-генератор, що дозволяє створювати яскраві «хмари» певних форм (з використанням базових шаблонів чи авторські).

Програма має безкоштовну версію з базовими можливості та платну версію pro.

Wordcloud.pro – сервіс, що створений російськими спеціалістами у 2015 році.

Ключові переваги Wordcloud.pro:

- наявність російсько- та англomовного інтерфейсів програми;
- легка зрозуміла навігація сайтом;
- створення власної «хмари слів» у 3 кроки;
- наявна бібліотека базових шаблонів у 2-3 кольорах.

4. Word Art (Tagul)

Word Art – багатофункціональний англomовний сервіс для створення «хмар слів». Із його допомогою можна створювати яскраві хмари різної форми. Проте недоліком цієї програми є певне спотворення шрифтів при відображенні кирилиці.

Word Art – програма, яка була створена у 2009 році під назвою Tagul та перейменована у 2017 році.

Ключові переваги Word Art:

- текст можна чи додати вручну, чи за вказаним посиланням;
- розширені налаштування дозволяють змінювати у відображенні «хмари» низку параметрів (основну форму, добирати комбінацію з 8 кольорів, шрифти, орієнтування слів, колір фону тощо);
- можливість відображення певних слів виключно обраним кольором;
- безкоштовне скачування зображень у форматі jpg чи png (скачування векторного зображення платне).

Використання яскравої графіки у вигляді «хмар тегів» на уроках дозволить зробити акценти на ключових моментах із теми вивчення. Це, у свою чергу, сприяє переосмисленню та систематизації навчального матеріалу. До того ж, використання різних кольорів, шрифтів та форм хмар дозволить учням швидше опанувати новий матеріал завдяки активному залученню зорової пам'яті.

Використання «хмари тегів» допустимо на всіх етапах роботи на уроці: на початковому етапі, на етапі закріплення та контролю. Також, учитель може залежно від технічних можливостей школи, організувати роботу над «хмарою» фронтально, індивідуально і по групах.

Можливості використання «хмари слів»:

- 1) для формулювання теми уроку;
- 2) зашифрувати епіграф уроку;
- 3) прочитати в «хмарі» головне питання, на яке необхідно знайти відповідь протягом уроку;
- 4) «хмара» може виступати як опорний конспект;
- 5) скласти речення чи розповідь, використовуючи якомога більше слів із «хмари»;

б) створити «словникову хмару» на основі невеликих нещодавно вивчених навчальних текстів і попросити учнів пригадати, про що були ці тексти, і в якому саме контексті використовувалися слова;

7) показати «хмару», складену зі слів, узятих із незнайомого тексту, і попросити здогадатися про його зміст;

8) перетворити нудний текст в цікаву головоломку;

9) написати зашифровану листівку другові;

10) зробити «хмару» підказок до диктантів, кросвордів тощо;

11) повторити основні поняття теми, що вивчається;

12) назвати образи твору;

13) визначити основні риси характеру персонажа;

14) розшифрувати афоризми з твору, що вивчається тощо.

Способи використання «хмари слів» у навчально-виховному процесі:

1. Аналіз тексту (частота використовуваних слів в тексті, виділення ключових слів, порівняння текстів за допомогою «хмар тегів»).

2. Візуалізація тексту (альтернатива діаграмі).

3. Використання «хмари тегів» при створенні інфографіки.

4. Представлення зворотного зв'язку (ключові слова уроку, проекту, курсу).

5. Мозковий штурм.

6. Уявлення інформації про себе (кожен входить ключові слова і створює свою «хмару»).

7. Угадування розповіді за «хмарою тегів».

8. Представлення звіту і результатів дослідження.

9. Виявлення і представлення очікувань.

10. Проведення простого опитування.

11. Робота з текстом (після прочитання тексту кожен учень фіксує основну ідею розповіді. Усі ідеї представляються у вигляді «хмари тексту»).

12. Прикраса «хмарою» статті у блозі, презентації, плакаті тощо.

13. Узагальнення й рефлексія.

14. Створення унікального подарунка (представлення історії, або побажань у вигляді «хмари тегів», що може бути роздрукована для листівки).

Робота із «хмарами тегів» при вивченні казки-притчі

А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц»

1. Назвіть персонажів казки-притчі А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц». Використайте як підказку запропоновану «хмару».

2. У зворушливій казці-притчі А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц» багато цитат про любов і дружбу, що допоможуть вам поглянути на світ тепліше й доброзичливіше. Прочитайте ці цитати в запропонованих «хмарах».

3. Подивіться на «хмару слів». У ній зашифровано епіграф сьогоденного уроку. Спробуйте його прочитати й пояснити.

Можливі й інші види робіт. Наприклад, у процесі вивчення твору М. Гоголя «Ніч перед Різдвом».

або

Розшифруйте «хмару слів» і ви дізнаєтесь, яку оцінку повісті М. Гоголя дав О. Пушкін.

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Чи створювали ви «хмари слів»? Які сервіси для створення використовували?
2. За якими етапами будується робота над «хмарою»?
3. На яких етапах уроку літератури найдоцільніше використовувати «хмари слів»? Чому?
4. Які можливості використання «хмари слів» у навчанні?
5. Охарактеризуйте способи використання «хмари слів» у навчально-виховному процесі.
6. Створіть «хмари слів», які можна використати у процесі вивчення біографії письменника у 9 класі.
7. Зашифруйте у «хмарі слів» головне питання, на яке необхідно знайти відповідь протягом уроку під час вивчення поеми Івана Франка «Мойсей» у 10 класі чи повісті Оноре де Бальзака «Гобсек» у 9 класі.

Перевірте свої знання, виконайте тестові завдання:

- 2. Використовувати «хмари слів» найдоцільніше:**
  - а) у 5–7 класах;
  - б) у 8–9 класах;
  - в) у 10–11 класах;
  - г) усі відповіді правильні.
- 2. Хмара містить у собі:**
  - а) як візуальну інформацію, так і смислове навантаження;
  - б) лише візуальну інформацію;
  - в) лише смислове навантаження.
- 3. Використання «хмари слів» допустимо на таких етапах роботи на уроці:**
  - а) на етапі мотивації;
  - б) на етапі закріплення та контролю;
  - в) під час аналізу твору;
  - г) усі відповіді правильні.
- 4. Залежно від технічних можливостей школи, роботу над хмарою слів учитель може організувати:**
  - а) фронтально;
  - б) індивідуально;
  - в) по групах;
  - г) усі відповіді правильні.

ЧИТАЦЬКИЙ ЩОДЕННИК УЧНЯ

Досить часто від учнів для перевірки здобутих знань під час урочної, позаурочної, позакласної, гурткової роботи вимагають ведення читацьких щоденників.

Оформлення читацьких щоденників є також обов'язковою умовою деяких конкурсів. Зокрема, громадська організація «Фонд розвитку громади» щорічно запрошує читачів – учнів 6 та 7 класів прийняти участь в обласному етапі Всеукраїнського конкурсу читання «Книгоманія 2018» від ГО «Форум видавців». Для участі в Конкурсі потрібно вести записи в довільній формі про прочитані книжки (Читацький щоденник), які не входять до шкільної програми з літератури (не менше 10 книг).

Подаємо інструкцію щодо ведення читацького щоденника та пропонуємо деякі зразки оформлення.

Обов'язкові поля:

1. Автор.
2. Назва книги.
3. Імена головних героїв.
4. Короткий зміст (до 5 речень).
5. Особисте враження від прочитаного (2–5 речень).
6. Оцінка книжки за 12-ти бальною шкалою (11–12 балів – улюблена книжка, 8–10 балів – сподобалася, 5–7 балів – добре, 3–4 бали – буває краще, 1–2 бали – не сподобалася)

У виняткових випадках допускається оцінка 12+ або 0 балів.

Форма ведення щоденника – ДОВІЛЬНА.

За вашим бажанням можна вказати назву видавництва, рік видання, загальну кількість сторінок, прізвища художника-ілюстратора (якщо видання ілюстроване), перекладача (для перекладних видань), номер ISBN, дати характеристики головних героїв, намалювати ілюстрації до твору.

Як оформити читацький щоденник

Інструкція

• Записи в щоденнику дозволять згадати книгу через час. У щоденнику можна знайти дані про прочитані книги, героях. Зміст щоденника допоможе зрозуміти, які книги більше подобаються. Єдиного правила, як оформляти читацький щоденник, не існує. Для щоденника використовують зошит у клітинку (альбом). На титулі вказують: «Читацький щоденник», ім'я, прізвище власника, клас. Обкладинку оформляють тематичними малюнками. На першій сторінці щоденника відзначають перелік книг для читання, указують уміст. Для максимального комфорту нумерують сторінки.

• Можна не знати досконально, як оформити читацький щоденник, головне пам'ятати, що як тільки буде прочитана книга, відразу ж варто заповнити щоденник. Через деякий час рекомендується перегорнути щоденник, щоб

знання та враження краще запам'яталися. Регулярне заповнення та оформлення щоденника добре закріплює в пам'яті прочитані твори.

- Розглянемо деякі особливості, як оформити читацький щоденник 1 клас. Робити записи в щоденнику зручніше у вигляді таблиці. У колонках вказують дату прочитання книги, автора, назву, час, витрачений на читання книги. У деяких читацьких щоденниках учителі вимагають наявність колонки «Підпис батьків».

- Старшокласникам у нагоді стануть такі ідеї щодо оформлення читацьких щоденників. Якщо книга сподобалася, у колонці з назвою (або в спеціально залишеному місці) малюють героя, можна клеїти тематичну картинку, портрет автора, на основі прочитаного зробити ілюстрації, комікси; скласти загадки, ребуси про героїв; кросворд. Для героїв міфів, князів Стародавньої Русі можна скласти генеалогічне древо.

- Деякі читачі в щоденнику зазначають тих, хто порадив їм прочитати книгу, які події запам'яталися найбільше, які висновки зробили після прочитаного. Можна для читацького щоденника використовувати зошити (альбоми) великого обсягу, а вільні сторінки присвячувати улюбленим героям, опису їх зовнішності, звичок, рис характеру, друзів.

- Ведення читацького щоденника допомагає школяреві висловити головну думку твору кількома пропозиціями. Указуючи автора, головних героїв, школяр краще запам'ятовує ці дані. Читаючи твори і записуючи їх вміст у щоденник, учень розробляє навички письма, учиться аналізувати, виділяти основну думку автора.

- Головною метою регулярного заповнення читацького щоденника є навчити дитину аналізувати прочитане, робити смислові висновки, розвивати пам'ять, культуру читача.

Зразки оформлення прочитаних книжок

Ролінг Дж. Фантастичні звірі і де їх шукати: оригінальний сценарій / [пер. з англ.. В. Морозова; за ред. І. Малковича]. К.: А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 2017. 288с.

Джоан народилась у сім'ї Піта Джеймса Ролінга і Ен Ролінг (дівоче прізвище Волант) 31 липня 1965 року в Сїті, Глостершир, Англія. _

Після школи навчалася на філологічному факультеті (спеціальність «Французька мова та література»). У 26 років Ролінг поїхала у Португалію, де знайшла місце вчительки англійської мови та літератури. Там вийшла заміж за місцевого журналіста, і в 1993 народила дочку Джесіку. У цей час Ролінг почала писати книгу про хлопчика-сироту, якого взяли в прийми лихі родичі і який навіть гадки не мав про свої чаклунські здібності до того дня, коли його відвезли на літаючому мотоциклі у школу чарівників.

У 1995 р. Ролінг розлучилася із чоловіком і переїхала в Единбург, Шотландія. Першу книгу серії – «Гаррі Поттер і філософський камінь», що вийшла друком у Великій Британії в 1997 році, писала п'ять років. Коли рукопис було закінчено, виявилось, що жодне видавництво не захотіло видавати книгу початківки. Ролінг віддала рукопис літературному агенту, а сама влаштувалася вчителькою французької мови в один із єдинбурзьких коледжів, щоб мати змогу утримувати доньку.

Сьогодні книги Дж. Ролінг про Гаррі Поттера утримують величезну всесвітню увагу, виграють численні нагороди, продано понад 325 мільйонів примірників.

Джоан Ролінг є кавалером Ордену Британської імперії (2000), Ордену Почесного Легіону (2009), лауреаткою численних літературних, кінематографічних та інших нагород.

Ньютон Артеміс Фідо «Ньют» Саламандер – відомий магозоолог і письменник у світі чарівників. У школі навчався на факультеті Пуффендуй.

Про цю книжку

«Фантастичні звірі і де їх шукати» – це плід багаторічних мандрівок і досліджень.

Перше видання фантастичних звірів було опубліковане **1918** року на замовлення пана Августуса Ворма з видавництва «Обскурус».

ЩО ТАКЕ ЗВІР?

Велика волохата тварюка, яка має багато лап.

Вовкулаки проводять більшість часу в людській подобі (чаклунській або маглівській). Однак раз на місяць вони перетворюються на диких чотирилапих звірів з кровожерливими намірами й відсутністю людського сумління.

Звички **кентаврів** різняться від людських: вони живуть на волі, не носять одягу, воліють триматися осторонь від магів і чарівників, проте дорівнюють їм за своїм розумом.

Тролі зовні нагадують людей, ходять на 2 ногах, їх можна навчити кільком простим словам, але вони тупіші за найтупішого єдинорога і не володіють жодними магічними якостями за винятком дивовижної й надприродної фізичної сили.

Згідно з декретом Бердока Малдуна, голови Чаклунської ради в XIV ст., будь-якому членові магічної спільноти, що ходить на 2 ногах, надавали статусу «людської істоти», тим часом як усі інші залишалися «звірами».

Молдунова послідовниця, Ельфріда Клег «Людськими істотами проголосила тих, хто володіє людською мовою». Відповідно на наступну зустріч було запрошено всіх тих, хто був здатен порозумітися з членами ради. Але знову виникли ускладнення.

Лише **1811** року було узгоджено визначення, які задовольнили більшість магічної громади. Ноаопризначений магістр магії Гроген Стамп видав указ, згідно з яким Людською істотою» важали «будь-яку істоту, яка володіла достатнім інтелектом для розуміння законів магічної спільноти і несла певну відповідальність за дотримання цих законів. Саме тому Стамп утворив 3 підрозділи Відділу нагляду контролю за магічними істотами: *підрозділ звірів, підрозділ людських істот і підрозділ духів.*

Однак метою цієї книжки є доля тих легендарних звірів, що мусили, як і ми самі, ховатися від малів, щоб остаточно переконати їх у тому, що чарів не існує.

27 видів істот – від драконів до бундімунок – вирішено було приховати від малів, щоб переконати їх, що ці види існували тільки в людській уяві. Цю кількість було збільшено протягом наступного століття, коли чаклуни набули більшої впевненості в методиці приховування. У **1750** році Міжнародний статут про секретність було доповнено статтею **№ 73**, з якою і досі узгоджують свої дії чаклунські міністерства всього світу. Кожна національна чаклунська організація несе відповідальність за секретність, догляд і контроль за всіма магічними звірами, істотами та духами, що перебувають у межах контрольованих ними територій. У разі якщо якась із цих магічних істот завдасть шкоди чи приверне увагу маглівської громади, то ця національна чаклунська організація відповідатиме за це перед Міжнародною конфедерацією чаклунів.

Отож, яким саме чином чаклунська спільнота приховує фантастичних звірів?

- Такі істоти, як тебан, напівлик чи посіпака, самі володіють ефективними способами маскування.

- Ще інші звірі уникають будь-яких контактів з маслами завдяки своєму розуму чи вродженій сором'язливості. Є такі магічні істоти, які мешкають у недоступних для малів місцях.

- Чи не найважливіший крок у взаємниченні магічних істот – створення для них безпечного середовища.

- Контроль за торгівлею і розведенням.

- Розілюзньовальні заняття необхідно накладати щоденно, адже ефект їхньої дії доволі швидкоплинний.

- Чари забуття.

- Служба дезінформації.

Намагаємось захищати й переховувати магичних звірів, навіть абсолютно диких і неприборкуваних? Для того, щоб забезпечити майбутнім поколінням чаклунів і чарівниць можливість насолоджуватися їхньою незвичною красою і могутністю, як це було даровано їм нам.

На сторінках книги описано **75** видів цих істот.

Класифікація Міністерства Магії (КММ)

Або те, що подобається Герґіду

XXXXX Прагне вбивати чаклунів / не піддається приборкуванню чи одомашненню.

XXXX Небезпечний / потребує спеціалізованих знань / може бути контрольований висококваліфікованим чаклуном.

XXX Для контролю достатньо компетентного чаклуна.

XX Безпечний / піддається одомашненню.

X Нудний.

Знайди другу назву фантастичного звіра

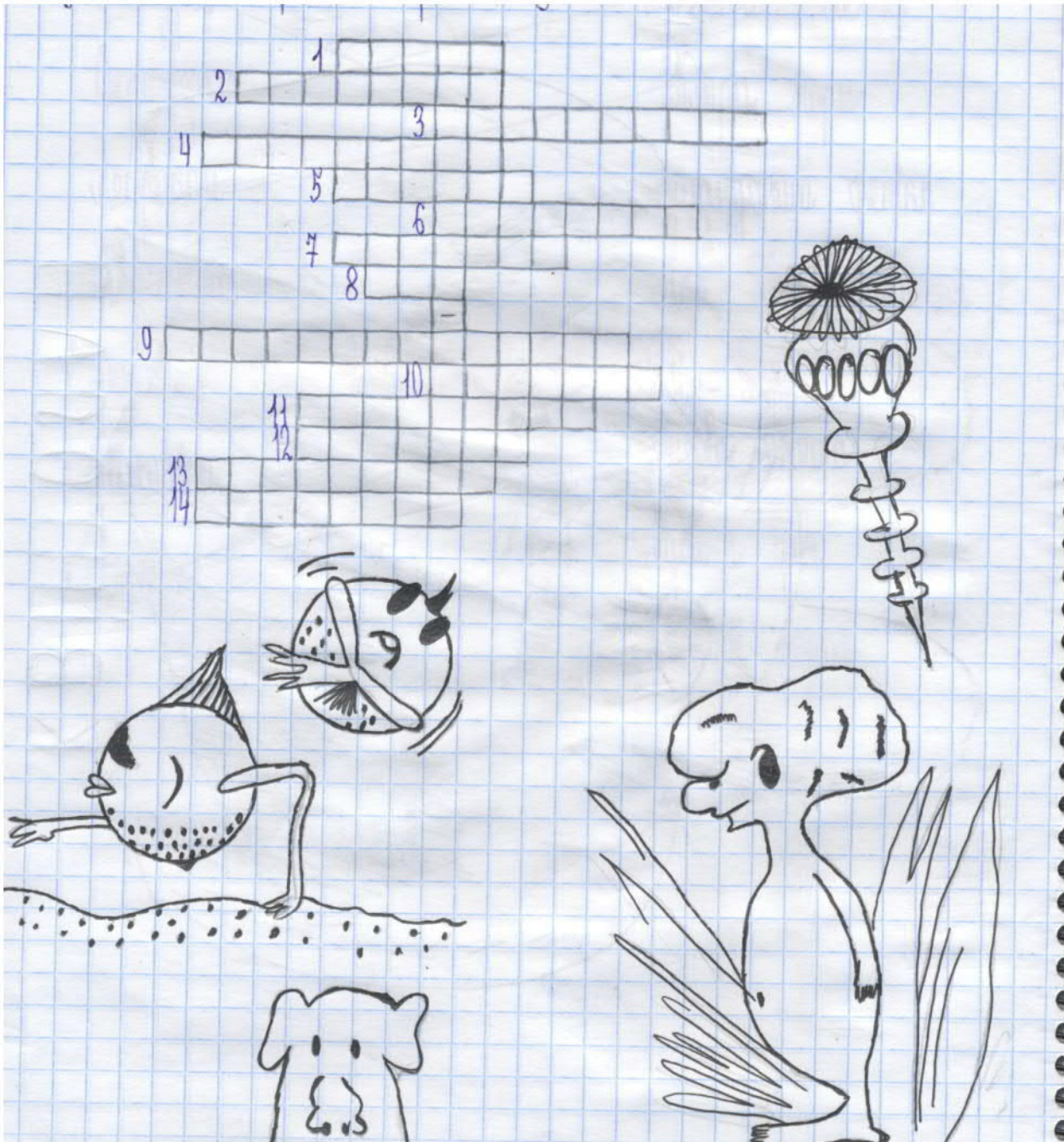
1. Авгурія
2. Смертефалд
3. Леприкон
4. Квінтолап
5. Докся
6. Василіск
7. Йєті

1. Живин саван
2. Кларн Корн
3. Ірландський фенікс
4. Мак-Бун Волохатий
5. Біг-Фут
6. Снігова людина
7. Кусаюча фея
8. Зміїний король

Відповіді: 1-3; 2-1; 3-2; 4-4; 5-7; 6-8; 7-5,7.

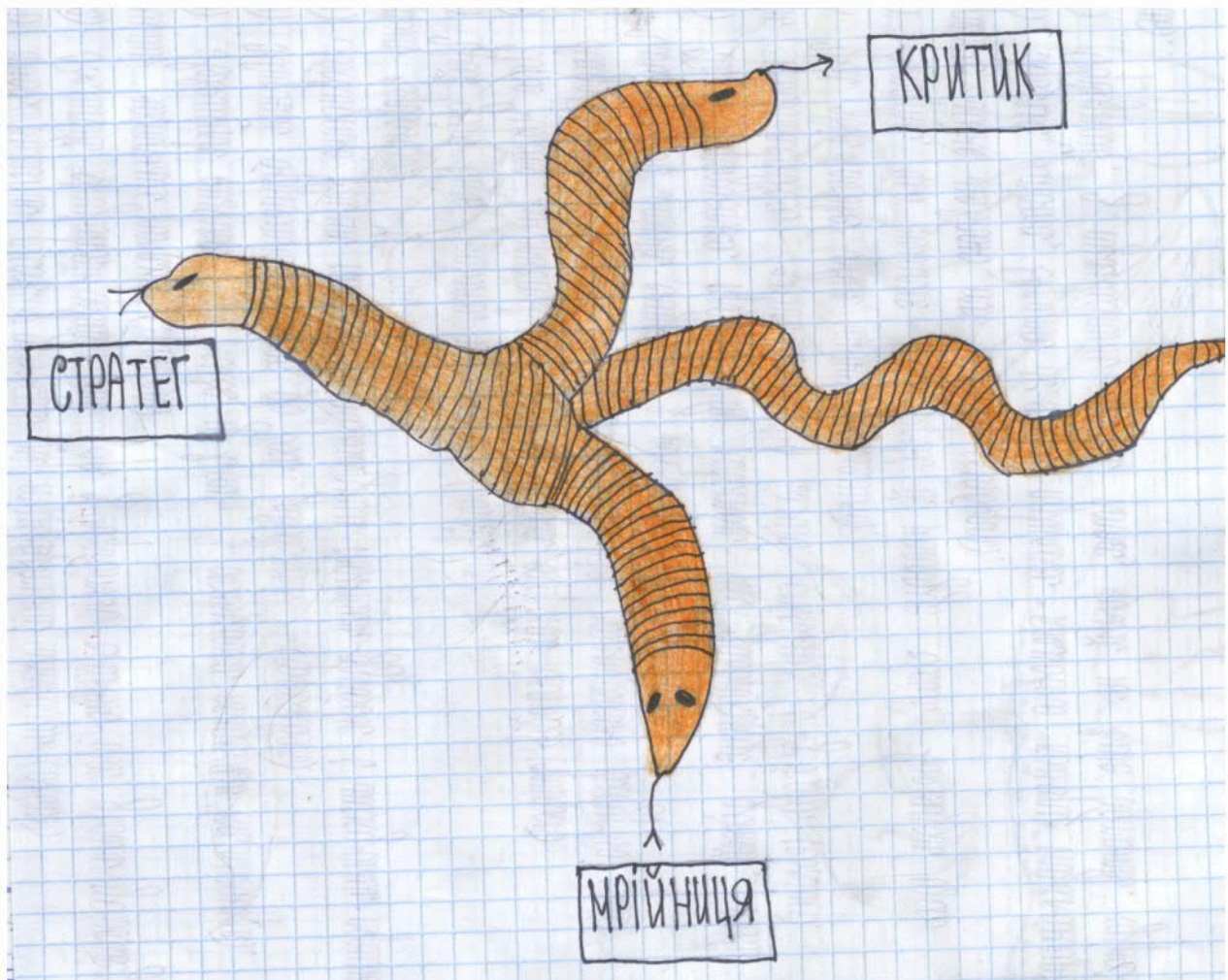
Відгадавши кросворд, прочитаєш назву надзвичайно полохливої істоти, що вилазить зі своєї нори лише при повному місяці (місячний телець).

1. Ряба куляста риба з довгими перетинчастими лапками (Плімп).
2. Великий сірувато-фіолетовий звір з горбатою спиною та двома довжелезними гострими рогами (Грапоріг).
3. Невелика ящірка, що живе у вогні і живиться полум'ям (Саламандра).

4. Жирний брунатний черв'як до 30 см. завдовжки (Флобервяк).
5. Абсолютно кругла пташка, з довжелезним тонким дзьобом і лискучими перлинками червоних очей (Сничик).
6. Цей звір вміє ставати невидимим (Напівлик).
7. Його часто використовують чаклуни для охорони скарбів (Грифон).
8. Надзвичайно рідкісний гігантський віл із золотистою шкірою (Рей).
9. Його здалека можна сплутати з носорогом (Різкопроривець).
10. Характеризується пронизливим реготом, що заворює дітей, яких він намагається заманити від їхніх опікунів і з'їсти (Ерклінг).
11. Цей звір живе лише годину (Попеляшко).
- 12). Істота, що мешкає на дереві й нагадує своїм виглядом щось середнє між мавпою та жабою (Клаберт).
13. Кругла істота, вкрита м'яким пушком кремового кольору (Пухканець).
14. Огрядний, з пухнастим пір'ям птах, який не вміє літати (Діріколь).

Знайди назви фантастичних звірів

а	і	я	ю	к	к	и	л	а	к	а	і	м	р	к	а	п	і	к	н	к	о	з	й
в	р	б	н	о	в	в	п	о	г	г	р	и	н	д	р	л	в	р	а	р	л	л	е
г	у	а	г	в	г	о	і	г	і	п	о	к	а	і	к	е	а	к	т	к	р	о	р
а	т	у	л	а	н	е	г	р	и	ф	р	к	м	л	н	к	т	л	с	у	е	к	у
к	н	н	д	к	а	к	р	а	б	г	о	о	п	д	о	е	н	и	і	д	а	о	д
р	а	у	і	н	к	с	і	л	г	м	п	л	у	ж	к	а	р	н	в	п	ф	с	н
о	м	б	м	у	в	а	с	и	н	о	м	у	о	а	р	в	д	о	х	н	і	н	у

Авгурія
Акромантула
Багнюк
Бундімунка
Василіск
Вогнекраб
Дракон

Вовкулака
Гіпогриф
Гном
Гринділ
Джарв
Горколумп

Імп
Кап
Келпі
Кентавр
Клинохвіст
Нунду

Кнарл
Козлокос
Круп
Ніфаер
Рей
Гіпокампус

Відповідь:

А	і	я	ю	к	к	у	л	а	к	а	і	м	п	к	а	п	і	к	н	к	о	з	й
В	р	б	н	о	в	в	п	о	г	г	р	и	н	д	п	л	в	р	а	р	л	л	е
Г	у	а	г	в	г	о	і	г	і	п	о	к	а	і	к	е	а	к	т	к	р	о	р
А	т	у	л	а	н	е	г	р	и	ф	р	к	м	л	н	к	т	л	с	р	е	к	у
К	н	н	д	к	а	к	р	а	б	г	о	о	п	д	о	е	н	и	і	у	а	о	д
Р	а	у	і	н	к	с	і	л	г	м	п	л	у	ж	к	а	р	н	в	п	ф	с	н
О	м	б	м	у	в	а	с	и	н	о	м	у	с	а	р	в	д	о	х	н	і	н	у

- П** – полохливий, півметра зростом
- О** – охоронець коней
- Р** – роздвоєні копита
- Л** – лише великий ніс псує портрет
- О** – обожнює траву
- К** – кошлатий

Сенкан

Кнізл

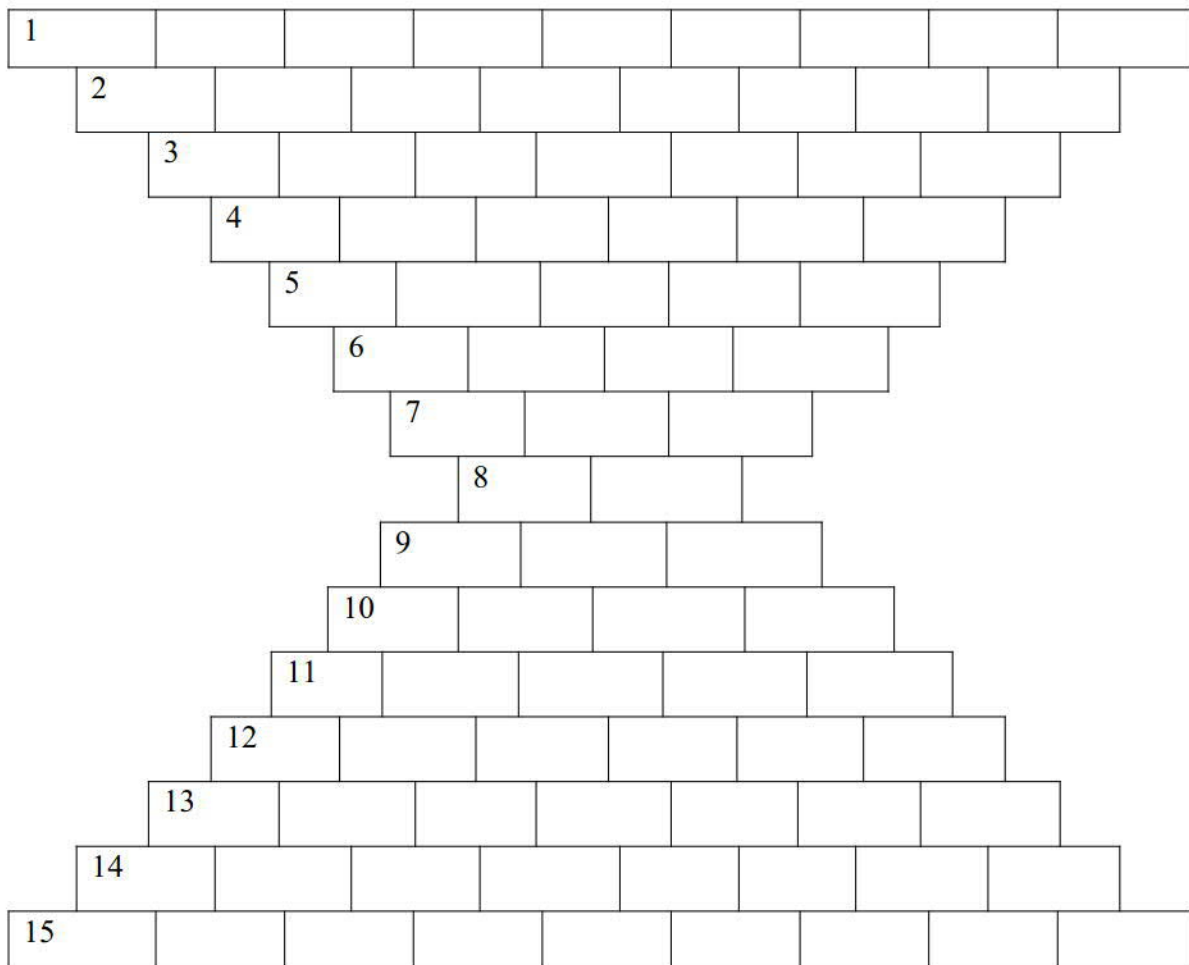
Розумний, незалежний.

Виявляє, доправляє, схрещується.

Може стати домашньою тваринкою.

Кіт

Кросворд

1. Нагадує м'ясистий, з рожевим відтінком гриб (Горколумп).
2. Активно полює на людей (Вовкулак).
3. Щуроподібне створіння, поширене на узбережжях Британії (Муртлап).
4. У нерухомому стані нагадує колоду трухлявого дерева (Багнюк).
5. Африканський кабан попелястого кольору (Тебаїн).
6. Її шкірку високо цінують чаклуни (Мока).
7. Японський водяний демон (Кап).
8. Ініціали автора, який переклав книгу з англійської (В. М.) (Віктор Морозов).
9. Іноді його плутають з ельфом (Імп).
10. Зовні дуже подібний на тер'єра Джека Рассела (Круп).
11. Кусюча фея (Докся).
12. Має передні лапи й голову гігантського орла, а тулуб і задні лапи – лева (Грифон).
13. На вигляд нагадує недогодованого грифа (Авгурія).
14. Був виведений Герпом Смердючим (Василіск).
15. Нагадує велику черепаху з панцирем, інкрустованим коштовним камінням (Вогнекраб).

К – компас для хазяїна

Н – незалежний

І – інколи агресивний

З – завеликі вуха і хвіст, зовні подібний на kota

Л – ліцензію на кнізлів повинні мати власники

Сенкан

Козлокос

Разючо-синя, швидкісна

Літає, крутиться, кусає

Цілі покоління юних австралійських відьом і чарівників намагалися змусити їх себе вкусити

Комаха

Сенкан

Мантикор

Рідкісний, небезпечний

Страшить, відштовхує, мугикає

Укус спричиняє миттєву смерть

Чудовисько

Д – дуже нагадує перерослого тхора

Ж – живуть під землею

А – але вміють говорити

Р – ризкають за гномами

В – відсутній інтелект

Коли багато пишу, то мало читаю, і навпаки. Не вмію втримувати баланс між читанням і писанням.

Оксана Сайко

Оксана Сайко народилася 1 січня 19776 року у містечку Скалат, що на Тернопільщині.

Після закінчення школи мріяла опанувати фах журналіста. Батьки хотіли бачити доньку лікарем. Тому має дві освіти (лікар і журналіст).

Переможець конкурсу на найкращу повість від журналу «Дніпро» 2009 року (повість «Волоцюги»).

«Новенька та інші історії» (2012), потрапила до списку премії «Книга року БіБіСі 2012». Книжка складається з невеличких оповідань.

Герої збірки – 13-річні підлітки з різними проблемами, зрадою в коханні чи дружбі, вибором між добром та злом, справжніми цінностями, людяністю.

«Новенька»

Головна героїня оповідання «Новенька» – Тереза, стояла посеред класу і всміхалася, трішки зніяковіла, зашарівшись від хвилювання, притискаючи до грудей яскраво-червону спортивну сумку. Ігор Чалага, що куняв на задній парті, витягнувши шийку, гикнув і одразу притих. Він ніколи ще не бачив дівчини з такими великими сірими очима. Тереза

погано чує через якусь хворобу, на яку недавно нездужала, і з нею потрібно розмовляти голосно. Вона часто червоніє, соромиться, що їй доводиться перепитувати. Але до цього відразу всі звикли.

Цікаві факти про Терезу – уміє малювати. Її катає на велосипеді Чалага.

– Я знаю чого
бракувало моїй
картині! Гукнула
вона. – Вітру!
Такого ж вітру!

Він зустрів її якось випадково,
гасаючи в парку на велосипеді.

А за вікном цвіли
дерева...

Вона змішувала фарби і клала їх, ледь торкаючись полотна. І це якимсь дивним чином його заворожувало – здавалося, він міг спостерігати, як вона малює, довго-довго...

«Гаманець»

Ніяка я не злодійка. Я краду дуже рідко в тих, хто має гроші, і не для себе, а для брата. Він маленький два роки... Йому так хочеться якогось цукерка чи іграшки. А ми самі, без мами. Вже півроку, як померла... Сусіди допомагають, годують нас. А от грошей бракує...

За успішне закінчення школи батько дав їй гроші на ролики, про які вона стільки мріяла.

Так і є,
гаманець.
наближався до

поцупили
Трамвай
зупинки.

Батько був уже
вдома. Біля їхнього
під'їзду стояв його
новенький джип.

Ульф Старк

Народився в 1944 році в Стокгольмі в сім'ї дантиста. Рано втратив матір, що залишило глибокий слід у його житті. Дебютував у 1964 році як автор книг для дорослих.

Перші твори Старка для дітей були надруковані в 1975 і 1976 роках. У 1984 році прийняв

рішення присвятити себе дитячій літературі. Зараз він вважається одним з найвідоміших і шанованих у світі дитячих письменників, співпрацював з ілюстраторами Анною Хегланд і Маті Леппом. Ним написано близько 30 книг, які перекладені більш ніж на 25 мов. Його твори удостоєні престижних премій. У 1998 він отримав скандинавську Дитячу Книжкову премію, а в 2000 році Міжнародне журі Премії Х. К. Андерсена відзначило його заслуги особливим дипломом.

«На питання, чому він почав писати для дітей письменник відповів: Досить часто буває, що люди починають писати дитячі книжки, коли їм вже під сорок. У молодості цікавіше писати для дорослих. У мене теж так було. Моя перша дитяча книга – це прощання з дитинством».

«Маленька Книжка про Любов»

Рік видання: 2016

Видавництво: Видавництво Старого Лева

Серія: Ілюстровані історії та казки

Мова: Українська

Чи вірите ви в чудеса? А напередодні Різдва? Герой твору Ульфа Старка – Фреді переконується в цьому на власному досвіді.

То які ж подарунки отримав Фреді?

Найкраща характеристика героя: «Федові знижено оцінки за недотримання порядку і дисципліни. На вашому місці я ним пишалася б».

Питання та завдання для самоконтролю та самостійної роботи:

1. Запропонуйте варіант оформлення твору для читацького щоденника у 5–7 класах, 8–9 та 10–11 –х. Чи будуть вони мати суттєві відмінності? Чому?
2. Як ви вважаєте, чи можуть авторські малюнки у читацьких щоденниках повністю замінити текст? Наведіть приклади.
3. Чи потрібні короткі біографічні дані про авторів у щоденниках? Поясніть свою позицію.
4. Яким повинен бути обсяг читацького щоденника? Обґрунтуйте свою думку.
5. Сплануйте приблизний перелік творів сучасних українських авторів для читацького щоденника учням 5-го (або на ваш вибір) класу.
6. Наведіть кілька прикладів нестандартного оформлення читацьких щоденників.
7. На вашу думку, чому читацькі щоденники заповнюються від руки? Чи можливі інші варіанти?
8. Поміркуйте, які навички розвиваються у школярів за умови регулярного ведення читацьких щоденників?
9. Чи вели ви коли-небудь власний щоденник читача? Яким було його оформлення?
10. Запропонуйте сучасним школярам можливі варіанти для креативного оформлення щоденника.

Перевірте свої знання, виконайте тестові завдання:

- 1. Чи існує стандарт оформлення читацького щоденника?**
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) лише для учнів старших класів;
  - г) лише для творів певних жанрів.
- 2. Чи допускаються у читацьких щоденниках малюнки?**
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) лише для учнів середніх класів;
  - г) лише для творів певних жанрів.
- 3. Чи сприяє регулярне заповнення та оформлення читацького щоденника закріпленню в пам'яті прочитаних творів?**
  - а) так;

- б) ні;
- в) лише для учнів середніх класів;
- г) лише для учнів старших класів.

4. Назвіть функції читацького щоденника:

- а) дозволяє згадати книгу через певний час;
- б) економить час під час навчального процесу;
- в) містить стислий матеріал про прочитані книги;
- г) допоможе зрозуміти, які книги подобаються більше.

5. Найчастіше для ведення щоденника використовують:

- а) окремі аркуші;
- б) зошит у клітинку;
- в) альбом;
- г) блокнот.

6. Нумерація сторінок у читацькому щоденнику потрібна:

- а) для краси;
- б) для зручності;
- в) цього вимагають правила оформлення.

7. Чи потрібно на першій сторінці щоденника зазначати перелік книг для читання?

- а) так;
- б) ні;
- в) бажано;
- г) за бажанням.

8. Уносити дані до читацького щоденника після прочитання книги рекомендується:

- а) у процесі читання;
- б) відразу після читання;
- в) через кілька днів;
- г) за бажанням читача.

9. Чи сприяє запам'ятовуванню твору повторне звернення до щоденника?

- а) так;
- б) ні;
- в) інколи;
- г) не завжди.

10. Записи у щоденниках читача найзручніше робити:

- а) у довільній формі;
- б) в алфавітному порядку;
- в) у хронологічному порядку;
- г) у вигляді таблиці.

ВИСНОВКИ

Посібник адресовано для всіх тих, хто прагне до самовдосконалення, мріє опанувати нові методики та технології, щоб учити і вчитися самому.

Автори зібрали новітні та вдосконалили найбільш актуальні на даному етапі рекомендації, спрямовані на розвиток творчих здібностей учнів.

Гармонійне поєднання теоретичного викладу матеріалу та численні приклади дозволяють швидко опанувати методичними прийомами, що використовуються на уроках літератури для розвитку мовлення учнів і їхньої творчої уяви.

Складові частини посібника спрямовані на індивідуальний підхід, відкриття та вдосконалення творчих здібностей кожного студента-філолога чи учня.

Написання творів різних за жанрами і формами сприяє збагаченню лексичного запасу, розвиває логічне мислення, навчає відчувати красу поетичної мови. Читацькі щоденники привчають логічно й послідовно викладати свої думки, поєднувати художнє слово й мистецтво. Креолізований текст спонукає до активізації читацької діяльності студентів та учнів. Робота з ілюстраціями дозволяє простежити можливі варіанти поєднань авторського задуму з художнім утіленням. А використання хмари тегів на заняттях з літератури дозволить поглянути вам на відомий твір з іншої, невідомої позиції.

Список рекомендованої літератури охоплює сучасні публікації науковців-методистів та націлює до самостійного поглибленого вивчення окреслених питань.

Отже, якщо за своє життя ви не написали жодного вірша, тоді цей посібник стане для вас ниткою Аріадни у світ власної поезії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні тенденції викладання української літератури: матеріали Першого регіонального наук.- практи. семінару (29 березня 2013 р.) / ред. кол. : О. Д. Харлан (голова) та ін. Бердянськ, 2013. 98 с.
2. Базиль Л. Форми і методи реалізації технології формування літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 2. С. 70–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_2_19.
3. Безкровна І. М. Хмара слів як засіб візуального аналізу текстів в навчальному процесі. URL: <http://timso.koippo.kr.ua/hmura12/2016/10/16/hmara-sliv-yak-zasib-vizualnoho-analizu-tekstiv-v-navchalnomu-protsesi/>.
4. Білоусова Л. І., Житеньова Н. В. Функціональний підхід до використання технологій візуалізації для інтенсифікації навчального процесу. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 57, Вип. 1. С. 38–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2017_57_1_6.
5. Валгина Н. С. Теория текста: учеб. пособие. Москва: Логос, 2003. 280 с. URL: <http://evartist.narod.ru/text14/01.htm>.
6. Власова І. О. Хмара слів (тегів) як засіб візуального аналізу текстів в навчальному процесі. URL: <http://viakiev.blogspot.com/2015/10/blog-post.html>.
7. Ворошилова М. Б. Креолизованный текст : основные принципы определения. URL: <http://www.engectver.ru/Konferenciya/2s/voroshilova.php/>.
8. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки : Свобода вибору. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителя. 13-е видання. Харків: Основа, 2015. 112 с.
9. Гладка О. М. Використання ІКТ технологій як засіб активізації пізнавальної активності учнів на уроках світової літератури. Сокаль: РМК, 2014. 48 с.
10. «Грані-Т» обмінюють книжки на читацькі щоденники. URL: <http://litakcent.com/2013/06/11/hrani-t-obminjuyut-knyzhky-na-chytacki-schodennyky/>.
11. Гримаська А. О. Використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення якості навчання української мови і літератури. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 4 (56). С. 23–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_4_7.
12. Денисюк Л. І. Формування читацьких інтересів сучасних учнів в умовах інформаційно-комунікаційної експансії : спецкурс. Черкаси : ЧОПОПП, 2013. 76 с.
13. Дмитренко К. А., Коновалова М. В., Семиволос О. П., Бекетова С. В. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. посіб. Харків: Основа, 2018. 119 с.
14. Житеньова Н. В. Технології візуалізації в сучасних освітніх трендах. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/15191>.

15. Житеньова Н. В. Сутність візуалізації в навчальному процесі. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Сер. : Педагогічна. 2013. Вип. 19. С. 18–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_ped_2013_19_8.
16. Завадська О. В. Феномен креолізованого тексту : актуальна проблема сучасних лінгвістичних досліджень. *Лінгвістичні дослідження* : зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2016. Вип. 43. С. 163–169.
17. Зарубіжна література. 5–11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2018/2019 навчальному році / укладач О. Ю. Котусенко. Харків: Ранок, 2018. 176 с.
18. Інтернет-ресурси для створення хмар слів власноруч. URL: <https://naurok.com.ua/post/internet-resursi-dlya-stvorennya-hmar-sliv-vlasnoruch>.
19. Інформаційні технології в навчанні. Київ: Видавнича група ВНУ, 2006. 240 с.
20. Ісаєва О. О. Креолізований текст на уроках літератури як засіб активізації читацької діяльності учнів. URL: <http://www.isaieva.kiev.ua/downl-f/prez-2-3-kreoltext.pdf>.
21. Ісаєва О. О. Креолізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності. URL: http://nvk-fastiv.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=907:-----6--&catid=40:chairworldliteraturecat&Itemid=57.
22. Ісаєва О. О. Медіаосвітні технології вивчення зарубіжної літератури у школі. URL: <http://www.isaieva.kiev.ua/downl-f/prez-1-10-medtehn.pdf>.
23. Ісаєва О. О. Організація та розвиток читацької діяльності школярів при вивченні зарубіжної літератури: посібник для вчителя. Київ: Ленвіт, 2000. 184 с.
24. Калашник Н. Б. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках світової літератури : методичний посібник. URL: <https://naurok.com.ua/metodichniy-posibnik-rozvitok-tvorchih-zdibnostey-uchniv-na-urokah-svitovo-literaturi-41088.html>.
25. Коверник Т.О. Практичне впровадження методу проектів на уроках української мови та літератури. URL: https://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/32837/.
26. Коновалова М. В., Куликова Ю. О., Семиволос О. П. Педагогічні технології: інструментарій, механізми, технологічна карта. Харків: Основа, 2016. 96 с. (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
27. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (2010 – 2020 рр.). *Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України*. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/.
28. Крюкова О. Ю. Використання «хмари слів» при роботі з суспільствознавчої термінологією на уроках історії в початковій школі. *Молодий вчений*. 2014. №11. С. 8–10.

29. Крюкова О. Ю. Использование «облака слов» на уроках литературного чтения в начальной школе. URL: <http://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/chtenie/2014/11/30/ispolzovanie-oblaka-slov-na-urokakh-literaturnogo-chteniya-v>.

30. Кунашенко Н. Г. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури як засіб активізації пізнавальної діяльності школярів. URL: <http://timso.koippo.kr.ua/hmura10/vykorystannya-informatsijno-komunikatsijnyh-tehnolohij-na-urokah-ukrajinskoji-movy-ta-literatury-yak-zasib-aktyvizatsiji-piznavalnoji-diyalnosti-shkolyariv/>.

31. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури. Вінниця: Глобус-прес, 2006. 348 с.

32. Куцінко О. Г. Професійний довідник учителя літератури. Харків: Основа, 2012. 381, [3] с. : табл. (Серія «Професійний довідник»).

33. Мазур О. Л. Творчі завдання з використанням ІКТ на уроках світової літератури (постери, титульні сторінки, буклети). Рівне, 2014. 44 с.

34. Малій С. Використання ІКТ на уроках англійської мови. URL: <https://urok-ua.com/vykorystannya-text-clouds-word-clouds-na-urokah-inozemnoji-movy/>.

35. Настільна книга педагога: посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / упоряд.: В. М. Андрєєва, В. В. Григора. Харків: Основа, 2009. 352 с.

36. Нікітіна А. В. Полікодові тексти як лінгводидактичні засоби навчання української мови. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 3. С. 219–223.

37. Пеньора Т. Ю. Нестандартні форми самостійної роботи учнів на уроках української мови та літератури: методичний посібник. Ужгород: ЗІППО, 2007. 55 с.

38. Поис А. Визуализация. URL: <http://www.pois.ru/vizual.htm>.

39. Практична медіаосвіта: авторські уроки : збірка / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна та В. В. Літостанського. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2013. 447 с.

40. Рапуто А. Г. Визуализация как неотъемлемая составляющая процесса обучения преподавателей. URL: http://www.rae.ru/meo/pdf/2010/05/2010_05_77.pdf.

41. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках української мови та літератури. URL: <https://infourok.ru/naukova-robota-rozvitok-tvorchih-zdibnostey-uchniv-na-urokah-ukrainskoi-movi-ta-literaturi-997090.html>.

42. Садкіна І. В. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємо з радістю. Харків: Основа, 2017. 114 с. (Серія «Нові формати освіти»).

43. Ткаченко Т. П. Розвиток творчих здібностей учнів – від теорії до практики. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2015. № 4/5. С. 8–13.

44. Українська література. 5–11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2018/2019 навчальному році / укладач О. Ю. Котусенко. Харків: Ранок, 2018. 160 с.
45. Хелстовська О. О. Використання ілюстративного матеріалу на уроках мови та літератури. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 1(1). С. 250–259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2014_1%281%29__45.
46. Черешнюк І. О. Використання медіатехнологій в початковій школі. URL: <http://www.osvita-verh.dp.ua/files/2016/Media.pdf>.
47. Читацький щоденник учня з літератури в школі. URL: <http://jak.magey.com.ua/articles/chitackij-shhodennik-uchnja-z-literaturi-v-shkoli.html>.
48. Чуча О. А. Віртуальні екскурсії на уроках української літератури як засіб розвитку загальнокультурної компетентності учнів. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 2. С. 220–227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_2_37.
49. Шавало О. Б. Нові форми та методи проведення уроків з української мови та літератури. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/45969/.
50. Шуляр В. І. Основні категорії сучасного уроку української літератури. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2015. № 11. С. 18–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2015_11_6.
51. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури: монографія. Миколаїв: Іліон, 2014. 553 с.
52. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури: теорія, методика, технологія: монографія. Миколаїв: Іліон, 2012. 876 с.
53. Як оформити читацький щоденник. URL: <http://yakprosto.ru/osvita/46287-jak-oformiti-chitackij-shhodennik.html>.
54. Як оформити читацький щоденник для школярів. Секрет п'ятірки з літератури. URL: <https://uk.stuklopechat.com/obrazovanie/84093-kak-oformit-chitatelskiy-dnevnik-dlya-shkolnikov-sekret-pyaterki-po-literature.html>.
55. Янчук Н. В. Роль ситуативно-творчих завдань у фаховій підготовці майбутніх учителів-словесників. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/15056/1/Янчук8.pdf>.